

Stenografični zapisnik

enointridesete seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 27. oktobra 1910.

Stenographischer Bericht

der einunddreissigsten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 27. Oktober 1910.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Franc pl. Šuklje. Vladna zastopnika: C. kr. deželni predsednik baron Teodor Schwarz in c. kr. okrajni glavar Karol grof Künigl. Vsi člani razen: Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, ekscelenca Josip baron Schwegel, Ivan Knez, Josip Lenarčič, Josip Turk in Josip Pogačnik. Zapisničarja: Dr. Fran Novak in dr. Ivan Zajec.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Franz Edler von Šuklje. Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Freiherr Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann Karl Graf Künigl. Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Exzellenz Josef Freiherr von Schwegel, Ivan Knez, Josef Lenarčič, Josef Turk und Josef Pogačnik. Schriftführer: Dr. Franz Novak und Dr. Ivan Zajec.

Dnevni red.

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
2. Ustno poročilo finančnega odseka:
  - a) o računskem sklepu Grmskega zaklada za leto 1909. (k prilogi 249.);
  - b) o računskem sklepu zaklada deželne prisilne delavnice za leto 1909. (k prilogi 240.);
  - c) o prošnjah vodstva dekliškega sirotišča bar. Lichtenthurnove za podaljšanje ustanov, priznanje starostnih doklad svetnim učiteljicam na zavodu in za stalno zvišanje letne dotacije (715/Pet., 716/Pet., 717/Pet.);
  - d) o prošnji Rozalije Perco, vdove po začasnem okrožnem zdravniku v Senožečah, za zvišanje milostne pokojnine (711/Pet.);
  - e) o podporah nekaterim okrajno-cestnim odborom (k prilogi 62. l. 1908.);
  - f) o računskem sklepu bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenškega zaklada za leto 1909. (k prilogi 239.);
  - g) o prevzetju stroškov za cepljenje koz po državi (k prilogi 251.);
  - h) o računskem sklepu gledališkega zaklada za leto 1909. (k prilogi 242.);
  - i) o računskem sklepu melioracijskega zaklada za leto 1909. (k prilogi 250.).

Tagesordnung.

1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:
  - a) über den Rechnungsabschluss des Staudnerfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 249);
  - b) über den Rechnungsabschluss des Landeszwangsarbeitsfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 240);
  - c) über die Petition der Vorstehung des Freiin v. Lichtenthurn'schen Mädchenwaisenhauses um Verlängerung der Stipendien, Zuerkennung von Alterszulagen den weltlichen Lehrerinnen an der Anstalt und um ständige Erhöhung der Jahresdotation (715/Pet., 716/Pet., 717/Pet.);
  - d) über die Petition der Rosalia Perco, Witwe nach dem prov. Distriktsarzte in Senosetsch, um Erhöhung der Gnadenpension (711/Pet.);
  - e) über die Subventionen einigen Bezirksstrassenausschüssen (zur Beilage 62 de 1908);
  - f) über den Rechnungsabschluss des Krankenhaus-, Irrenhaus-, Gebärhause- und Findelhausfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 239);
  - g) betreffend die Übernahme der Impfungskosten auf den Staat (zur Beilage 251);
  - h) über den Rechnungsabschluss des Theaterfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 242);
  - i) über den Rechnungsabschluss des Meliorationsfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 250);

3. Ustno poročilo šolskega odseka:

- a) o samostalnem predlogu gosp. poslanca I. Hladnika in tovarišev v zadevi meščanske šole v Krškem (k prilogi 203.);
- b) glede razveljavljenja nekaterih določb zakona z dne 25. februarja 1870. l., dež. zak. št. 11., o šolskem nadzorstvu za posamezne slučaje (k prilogi 254.);
- c) o preosnovi c. kr. rudniške ljudske šole v Idriji v splošno javno ljudsko šolo (k prilogi 169. l. 1906.);
- d) glede dopusta in nadomestovanja ljudsko-šolskih učiteljev, ki se udeležijo učnega tečaja za meščanske šole (k prilogi 171. l. 1906.).

4. Ustno poročilo finančnega odseka o uvedbi davščine od prirastka na vrednosti nepremičnin (k prilogi 262.).

5. Ustno poročilo upravnega odseka:

- a) o samostalnem predlogu poslanca Lavrenčiča in tovarišev v zadevi pravnega vprašanja meščanske korporacije v Kamniku (dež. zb. št. 55.);
- b) o samostalnem predlogu poslanca Mandelja in tovarišev za ustanovitev mesta živinozdravnika za sodna okraja Višnja gora in Žužemberk (dež. zb. št. 56.);
- c) o prošnji županstevev občin Iška vas, Iška loka in Tomišelj za uravnavo Iške (755/Pet.);
- d) o prošnji županstevev Domžale, Ihan, Dol in Dovsko za uravnavo Kamniške Bistrice (744/Pet.);
- e) o prošnji županstva Krško za podporo pri preložitvi ceste Senuše—Ravno (234/Pet.);
- f) o samostalnem predlogu poslanca Višnikarja in tovarišev glede pisave krajnih imen (dež. zb. št. 53);
- g) o zakonskem načrtu glede pogozdovanja zemljiških parcel, ki jih po gozdnem zakonu ni dolžnost pogozditi (k prilogi 85.).

6. Ustno poročilo finančnega odseka:

- a) o prošnji zadruga za zgradbo in vzdrževanje mosta pri Zagorju ob Savi (Pet. 748);
- b) o povišanju deželnega prispevka za starovrhniški vodovod (priloga 263.);
- c) o dovolitvi višjih nego 20% priklad za cestne namene. (priloga 267);
- d) o prošnji „Obrtno-kreditne zadruga v Ljubljani“ za posojilo (priloga 265.);
- e) o prošnjah Marjete Kobalove za zvišanje pokojnine in Marije Peršlove za podporo (Pet. 746 in 749);
- f) o prošnji občine Dobrunje za nadaljnji prispevek v pokritje regulacijskih in obrambnih zgradb ob Ljubljani (Pet. 753);
- g) o prošnji zdravstvenega okrožja v Rudolfovem za podporo cesarice Elizabete ženski bolnici (Pet. 751);

3. Mündlicher Bericht des Schulausschusses.

- a) über den selbständigen Antrag des Herrn Abgeordneten I. Hladnik und Genossen, betreffend die Bürgerschule in Gurkfeld (zur Beilage 203);
- b) betreffend die fallweise Ausserkraftsetzung einiger Bestimmungen des Gesetzes vom 25. Februar 1870. L.-G.-B. Nr. 11, betreffend die Schulaufsicht (zur Beilage 254);
- c) über die Umgestaltung der Werksvolksschule in Idria in eine allgemeine öffentliche Volksschule (zur Beilage 169 de 1906);
- d) betreffend die Beurlaubung und Substituierung der den Unterrichtskurs für Bürgerschulen besuchenden Volksschullehrer (zur Beilage 171 de 1906).

4. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses, betreffend die Einführung einer Wertzuwachsabgabe von Liegenschaften (zur Beilage 262).

5. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:

- a) über den selbständigen Antrag des Abgeordneten Lavrenčič und Genossen, betreffend die Rechtsfrage der Bürgerkorporation in Stein (Landt.-Z. 55);
- b) über den selbständigen Antrag des Abgeordneten Mandelj und Genossen wegen Kreierung einer Tierarztstelle für die Gerichtsbezirke Weixelburg und Seisenberg (Landt.-Z. 56);
- c) über die Petition der Gemeindeämter Iggdorf, Igglack und Tomišelj um Regulierung der Iška (755/Pet.);
- d) über die Petition der Gemeindeämter Domschale, Jauchen, Lustthal und Dolsko um Regulierung der Steiner Feistritz (744/Pet.);
- e) über die Petition des Gemeindeamtes Gurkfeld um Subvention für die Umlegung der Strasse Senuše — Ravno (234/Pet.);
- f) über den selbständigen Antrag des Abgeordneten Višnikar und Genossen, betreffend die Schreibung der Orstnamen (Landt.-Z. 53);
- g) über den Gesetzentwurf betreffend die Aufforstung von Grundparzellen, welche im Sinne des Forstgesetzes der Aufforstungspflicht nicht unterliegen (zur Beilage 85.).

6. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

- a) über die Petition der Brückengenossenschaft in Sagor a. d. Save (748/Pet.);
- b) betreffend die Erhöhung des Landesbeitrages für die Oberlaibacher Wasserleitung (zur Beilage 263);
- c) betreffend die Bewilligung von mehr als 20% Umlagen für Strassenzwecke (zur Beilage 267);
- d) über die Petition der »Obrtno-kreditna zadruga« in Laibach um Bewilligung eines Darlehens (zur Beilage 265);
- e) über die Petition der Margarete Kobal um Erhöhung der Pension und der Maria Peršl um eine Unterstützung (746/Pet., 749/Pet.);
- f) über die Petition der Gemeinde Dobrunje um einen weiteren Beitrag zur Deckung der Regulierungs- und Uferschutzbauten an der Laibach (753/Pet.);
- g) über die Petition der Sanitätsdistriktsvertretung in Rudolfswert um Subvention für das Kaiserin-Elisabeth-Spital (751/Pet.);

- h) o prošnji Salezijancev na Rakovniku za podporo k zgradbi zavoda (723/Pet.);
- i) o prošnji vpok. nadučitelja Antona Javorška za priznanje nagrade (725/Pet.);
- j) o prošnji učiteljev meščanske šole v Postojni za za priznanje pokojnin in starostnih doklad kakor učiteljstvu ljudskih šol (736/Pet.);
- k) o prošnji vpok. nadučitelja Josipa Maierja za priznanje višje pokojnine (742/Pet.);
- l) o resoluciji „Slomškove podružnice za Gorenjsko“ za regulacijo učiteljskih plač (745/Pet.);
- m) o prošnji Rudolfa Zdolška, strokovnega učitelja na Grmški šoli, za vštetev državne službe v pokojnino (752/Pet.);
- n) o prošnji Gašperja Gašperina, vpok. nadučitelja, za posledobno priznanje 25% draginjske doklade njegovi meseca marca l. 1908. umrli hčeri Olgi Kobav, bivši učiteljici v Ljubljani (731/Pet.);
- o) glede zvišanja pokojnin nekaterim deželnim uslužbencem, oziroma vdovam deželnih uslužbencev (k prilogi 266. in 705/Pet., 706 Pet.);
- p) o prošnji učiteljev na meščanski šoli v Krškem za priznanje enakih pokojnin in starostnih doklad kakor učiteljstvu na ljudskih šolah (Pet./747);
- r) o predlogu finančnega odseka glede provizoričnega pobiranja deželnih priklad l. 1911. (k prilogi 257.).
- h) über das Gesuch der Salesianer in Kroiseneck um Unterstützung zum Ausbaue der Anstalt (Pet. 723);
- i) über das Gesuch des Anton Javoršek, Oberlehrers a. D., um Zuerkennung einer Remuneration (Pet. 725);
- j) über das Gesuch der Lehrer an der Bürgerschule in Adelsberg wegen Zuerkennung der Ruhegehülse und Alterszulagen, wie dem Lehrpersonale der Volksschulen (Pet. 763);
- k) über das Gesuch des Josef Maier, Oberlehrers a. D. um Zuerkennung einer höheren Pension (Pet. 742);
- l) über die Resolution der »Slomškova podružnica za Gorenjsko« wegen Regulierung der Lehrergehälte (Pet. 745);
- m) über das Gesuch des Rudolf Zdolšek, Fachlehrers an der Schule in Stauden, um Einrechnung der im Staatsdienste zugebrachten Dienstzeit in die Pension (Pet. 752);
- n) über das Gesuch des Kaspar Gašperin, Oberlehrers a. D., um nachträgliche Zuerkennung einer 25% Teuerungszulage seiner im März 1908 verstorbenen Tochter Olga Kobav, gewesenen Lehrerin in Laibach (Pet. 731);
- o) betreffend die Erhöhung der Ruhegehülse für einige pensionierte Landesbedienstete, resp. Erhöhung einiger Witwenpensionen (Beilage 266 und Pet. 705, 706);
- p) über das Gesuch der Lehrer an der Bürgerschule in Gurkfeld wegen Zuerkennung derartiger Ruhegehülse und Alterszulagen wie dem Lehrpersonale der Volksschulen (Pet./747);
- r) über den Antrag des Finanzausschusses betreffend die provisorische Einhebung der Landesumlagen im Jahre 1911 (zur Beilage 257).

Začetek seje ob 3. uri 40 minut popoldne.

Beginn der Sitzung um 3 Uhr 40 Minuten nachmittags.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost visoke zbornice in otvarjam sejo.

Zapisnikarja sta danes gospoda poslanca dr. Zajc in dr. Novak. Prosim ju, da zavzame ta svoja sedeža. (Zgodi se. — Geschieht.)

1. Naznanila deželnozborskega predsedstva:**1. Mitteilungen des Landtagspräsidiums:**

Čast mi je naznaniti visoki zbornici, da sem prejel od deželnega predsedništva tole pismo (bere — liest):

»C. kr. deželno predsedništvo za Kranjsko. 2500/pr.

Ljubljana, dne 24. oktobra 1910.

Preblagorodnemu gospodu Franu plemenitemu Šukljetu, vitezu Leopoldovega reda, deželnemu glavarju, c. kr. dvornemu svetniku v p. itd.

v

Ljubljani.

Na Najvišje povelje javljam Vašemu Preblagorodju na ukaz gospoda c. kr. ministra za notranje stvari z dne 20. oktobra tega leta, št. 10.611/M. J. Najvišjo zahvalo za vdanostno izjavo (Poslanci ustanejo — Die Abgeordneten erheben sich.), ki jo je izrazil povodom Najvišjega imendana dne 4. oktobra kot namestnik Vašega Preblagorodja gospod deželni odbornik dr. Evgen Lampe v imenu dežele in njenih zastopnikov.

Obenem prosim Vaše Preblagorodje, da daste Najvišjo zahvalo na znanje zastopnikom deželnega zbora in deželnega odbora kranjskega.

Vaše Preblagorodje blagovoli sprejeti izraz mojega odličnega spoštovanja.

C. kr. deželni predsednik:

Schwarz.«

Visoka zbornica je ta pojav cesarske milosti s hvaležno vdanostjo vzela na znanje.

Prosim gospoda zapisnikarja dr. Novaka, da prečita samostalni predlog, ki mi je došel od strani gospoda poslanca dr. Kreka in tovarišev.

Zapisnikar dr. Novak:

(bere — liest:)

»Samostalni predlog
dr. Kreka in tovarišev.

Deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, naj postavo, tičočo se odveze davščin v denarjih in rečeh za cerkve, žup-

nije in njih organe predela izkušnjam primerno in naj zlasti § 13. izpremeni v zmislu dvakratnega sklepa deželnega zbora ter jo predloži v bodočem zasedanju deželnemu zboru.

V Ljubljani, dne 27. oktobra 1910.

Dr. Krek l. r., dr. Zajc l. r., Kobi l. r., dr. Šusteršič l. r., M. Dimnik l. r., Zabret l. r., Matjašič l. r., Ravnikar l. r., J. Hladnik l. r., dr. Žitnik l. r., J. Lavrenčič l. r., Lampe l. r., Fr. Demšar l. r., B. M. Perharc l. r., I. Piber l. r., Povše l. r., Mandelj l. r., Drobnič l. r., Jarc l. r.«

Deželni glavar:

Predlog je zadostno podpisan in jaz ga izročam upravnemu odseku.

Potem je izročil gospod poslanec Povše s tovariši nujni predlog, katerega prosim, da izvoli prečitati gospod zapisnikar dr. Zajc.

Zapisnikar dr. Zajc:

(bere — liest:)

»Nujni predlog

posl. Povše in tovarišev v zadevi nameravnega dovoljenja za 7% zvišanih prevoznih tarifov na Južni železnici.

Visoki deželni zbor!

Vzlic protestu kranjskega deželnega zbora in drugih dežel, ležečih ob Južni železnici namerava ministrstvo ponoviti dovoljenje Južni železnici, da sme 7% zvišane prevozne tarife tudi za prihodnje leto pobirati.

Proti tej dovolitvi mora deželni zbor najodločneje ugovarjati in deželnemu odboru se naroča, da takoj sporoči ministrstvu najodločnejši ugovor deželnega zbora kranjskega proti nameravani dovolitvi.

V Ljubljani, 27. oktobra 1910.

Povše l. r., Žitnik l. r., J. Mandelj l. r., Šusteršič l. r., Dular l. r., Zabret l. r., J. Lavrenčič l. r., dr. Pegan l. r., M. Dimnik l. r., Lampe l. r., Drobnič l. r., dr. Zajc l. r., dr. Krek l. r., I. Piber l. r., B. M. Perharc l. r., Fr. Demšar l. r., Jarc l. r., Jaklič l. r.«

Deželni glavar:

Glede tega predloga bom dal koncem seje po končanem dnevnem redu gospodu predlagatelju besedo v utemeljevanje nujnosti.

Dalje sem prejel nujni predlog gospoda poslanca Gangla in tovarišev.

Prosim gospoda zapisnikarja dr. Novaka, da prečita ta predlog.

Zapisnikar dr. Novak:

(bere — liest:)

»Nujni predlog

poslanca E. Gangla in tovarišev.

Deželni zbor skleni:

C. kr. deželna vlada se pozivlja, da čimprej razpiše komisijsalno razpravo na licu mesta za regulacijo potoka Nikave skozi mesto Idrijo po načrtih, ki jih je napravil deželni stavbni urad in jih deželni odbor predložil že meseca februarja letos c. kr. deželni vladi v presojo.

V formalnem oziru se predlaga, da se po določilu § 22 poslovnika odkáže ta nujni predlog upravnemu odseku, ki naj o njem ustno poroča v prihodnji seji deželnega zbora.

V Ljubljani, dne 27. oktobra 1910.

E. Gangl l. r., dr. Ivan Tavčar l. r., dr. Fran Novak l. r., dr. Triller l. r., Fr Višnikar l. r., dr. J. Vilfan l. r., Ciril Pirc l. r.«

Deželni glavar:

Tudi gospod poslanec Gangl dobi koncem seje besedo v utemeljevanje nujnosti.

Potem je došla interpelacija gospoda poslanca Perhavca in tovarišev glede neznosno slabih državnih cest na Vipavskem. (Glej dodatek. — Siehe Anhang.) Ta gospod poslanec in tovariši vprašajo gospoda deželnega predsednika

»1. ali je njemu znano, zakaj se ni za zboljšanje državnih cest nič storilo, in

2. kdaj se bo sploh v ta namen kaj storilo.«

Izročam to interpelacijo gospodu deželnemu predsedniku.

In sedaj pride na vrsto točka:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

a) o računskem sklepu grmskega zaklada za leto 1909 (k prilogi 249).

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

a) über den Rechnungsabschluß des Staudnerfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 249).

Ich ersuche den Herrn Berichterstatter Grafen Margheri die Verhandlung einzuleiten.

Berichterstatter Graf Margheri:

Hohes Haus! Es ist mir die Aufgabe zuteil geworden, nomine des Finanzausschusses dem hohen Hause über Rechnungsabschlüsse des Staudnerfonds für das Jahr 1909 zu berichten. Gerade so, wie in den bereits vorgebrachten Rechnungsabschlüssen, handelt es sich auch hier um eine ganze Reihe von Zahlen, deren Verlesung von keiner großen Bedeutung wäre. Ich erlaube mir daher, sie nur wie in früheren Fällen zu bitten, den Bericht des Landesausschusses in die Hand zu nehmen und ich bin dann zu jeder etwa gewünschten Aufklärung bereit. Im übrigen glaube ich mich darauf beschränken zu können, den Beschluß des Finanzausschusses zur Annahme zu empfehlen.

Der Antrag lautet (bere — liest):

»Der hohe Landtag wolle beschließen:

Die Rechnungsabschlüsse des Staudnerfonds für das Jahr 1909 werden nach den vom Landesausschusse vorgelegten Berichte genehmigt!«

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. K besedi se je oglašil gospod poslanec župnik Hladnik.

Poslanec Hladnik:

Visoka zbornica! Gospod poročevalec kar na kratko predlaga, da naj se vzame ta računski zaključek grmske šole za leto 1909, na znanje. Jaz bi si vendar dovolil, predno se visoka zbornica odloči za ta predlog, izraziti nekatere pomisleke. Najprej bi si jaz dovolil visoko zbornico opozoriti na račun o gospodarskih panogah vinorejske in poljedelske šole na Grmu. Iz tega računa, ki je razviden na strani 6. in 7., priloge 249, jaz vidim številke, katere me nekako s strahom navdajajo. Na strani 6. in 7. vidim, da so nekatere gospodarske panoge na tem kmetijskem gospodarstvu popolnoma pasivne in da je na primer pri vinoreji, potem pa pri živinoreji in pri vinarstvu gospodarstvo kmetijske šole za 5067 K 52 vin. na izgubi, splošno pa je na izgubi za 2490 K 92 vin. Jaz opozarjam na to, slavna gospoda, da je bilo leto 1909 posebno ugodno leto, katero se nikakor ne da primerjati tekočemu letu. Res vidim, da je tukaj precej zaračunjeno za investicije, namreč 5398 K, toda jaz na drugi strani zopet vidim, da ni izkazanega nikakoršnega odbitka za porabo in izgubo pri inventarju, katera je gotovo pri vsakem gospodarstvu. Dandanes se vedno bere in se očita kmetovalcem, da oni preveč odirajo konsumente, da kmetija nese, da imajo kmetje velik dobiček od svojega gospodarstva. Jaz kažem samo na ta račun kme-

tijske šole. Na kmetijski šoli so vse mogoče ugodnosti za gospodarske panoge dobiti. Prvič je šola blizu mesta, drugič so zemljišča dobra, tretjič so prav cenene delavske moči, delali so večinoma kaznjenci, ki delajo za nizko dnevno plačo in potem pa še učenci, čisto brezplačno, tudi marsikaj delajo in, kar je poglavito, pri tem gospodarstvu je strokovnjaško vodstvo, vodijo gospodarstvo ljudje, ki so v gospodarstvu in kmetijstvu sploh posebno izvežbani. Torej ni nobene reči, katera bi mogla izgovarjati ta račun, da je tako pasiven. Če torej ta šola, ki ima vse ugodnosti in ki ima tako izvežbane moči, pasivno dela, kaj naj šele mislim o kmetih, ki nimajo nič takih ugodnosti in kateri prebivajo morda daleč od trga, kjer bi lahko prodajali svoje pridelke. Jaz imam v rokah izvestje neke kmetijske šole na Švicarskem. Nekoliko je sicer večje dotično gospodarstvo, ampak je vedno aktivno. Tukaj imam zaključek za leto 1908/9, kateri kaže, da je šola aktivna za 10.000 frankov. Torej to je čisto drugačen rezultat, kakor ga pa vidimo pri nas v kmetijski šoli. Torej bi jaz prosil in apeliral, da naj bi naš deželni odbor posebno pozornost obračal na gospodarstvo te šole, da bi ta šola res tudi pri gospodarstvu se tako obnašala, da bi bila lahko vzor kmetskimi fantom, ki so ravno iz srednjih posestev tamkaj na pouku, da bodo videli, kako je treba gospodariti, da ne bo preveč izgube. Ako se pa tako gospodari in se zahteva vedno novih strojev itd., bo vsak kmečki fant rekel: Jaz gospodariti na noben način ne morem, rajše vse pustim, ker bi imel od kmetije samo izgubo, in se posvetim kakemu drugemu poklicu. Če pogledamo računski sklep, vidimo, da znaša primanjkljaj 46.150 K. Vse polno se je izdalo za poprave, ki niso tako nujne, tako n. pr. stanovanja za vinske praktikante, dalje konjski hlev, potem troški za nakup škarij in nožev, kar so doslej fantje vedno sami kupovali. Sedaj pa gre vse na račun deželnega fonda. Ne stavljam nobene konkretnega predloga, ampak prav toplo priporočam, da naj deželni odbor posebno pozornost obrača na gospodarstvo, da ne bo ta šola preveč obremenila našega deželnega fonda.

Deželni glavar:

Do besede pride gospod poslanec grof Barbo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Der geehrte Herr Vorredner hat bemängelt, daß die Wirtschaft in Stauden passiv ist, und er hat die Aufforderung an den Landesausschuß gerichtet, er möge diesem Übelstande abhelfen. Es ist ja begreiflich, daß man den Wunsch hat, daß die Wirt-

schaft mehr tragen würde, allein eines muß man sich vor Augen halten, daß die Schule in erster Linie eigentlich nicht dazu da ist, damit mit derselben hohe Erträge erzielt werden, sondern daß es sich vor allem um ein Demonstrationsobjekt handelt, mit welchem es nie möglich ist, solche wirtschaftliche Vorteile zu erreichen wie mit anderen Besitzen, hinsichtlich deren Bewirtschaftung einzig und allein die Rücksicht auf die Rentabilität maßgebend ist. Ich gebe dem Herrn Vorredner vollkommen recht, wenn er meint, daß unnötige Ausgaben zu vermeiden sind. Auch ich selbst bin immer gegen die Einführung von Dingen, die für den bauerlichen Besitzer keinen Wert haben. Aber ein gewisses Maß muß man doch vor Augen haben. Ich möchte da nur auf andere Länder hinweisen, wo derlei landwirtschaftliche Schulen noch bedeutend mehr kosten als uns die Staudnerschule. Wenn Sie übrigens die von der Buchhaltung ausgestellte Ertragsberechnung sich ansehen, welche freilich dem gedruckten Berichte nicht beiliegt, so werden Sie sehen, daß die Wirtschaft eigentlich aktiv ist, nur kommt dies in der gedruckten Beilage nicht so zum Ausdruck. Der Herr Vorredner hat getadelt, daß verschiedene Neubauten ausgeführt worden seien. So findet er die Regulierung des Stalles überflüssig. Von anderer Seite ist wieder getadelt worden, daß der Stall in Stauden den modernen Anforderungen nicht entspricht und daß der Landesausschuß, der durch seine Leute im ganzen Lande herum predigen läßt, wie Ställe aussehen sollen, wie die Ventilation, die Jauchkanäle aussehen sollen, an seiner eigenen Anstalt nichts von allem dem durchgeführt wissen will. Da ist also ein Ausgleich sehr schwer zu finden, man muß in der Mitte bleiben, luxuriöse Sachen perhorresziere ich, aber was als Demonstrationsobjekt notwendig ist, das muß durchgeführt werden. Wir veranstalten Studienreisen nach der Schweiz, nur damit die Leute Objekte sehen, wie sie seien sollen. Ein solches Objekt soll auch die Staudnerschule sein, damit wir dort Beispiele haben. Weiters hat der geehrte Vorredner die Herstellung von Wohnräumen im Winzerhause für die Weinbaupraktikanten getadelt. Diese Sache hat jedoch einen praktischen Hintergrund. Es mangelt in der Gegend von Rudolfswert, sowie ja überhaupt im ganzen Lande an Arbeitskräften, und so ist es nicht möglich, die Anstaltsweingärten so zu bearbeiten, wie dies notwendig wäre. Damit sich das ändert, sind Stellen von Weinbaupraktikanten ausgeschrieben worden, welche im Winzerhause wohnen können und mit welchen billige und gute Arbeitskräfte gewonnen werden würden. Die betreffende Aus-

lage ist also gewiß eine fruchtbringende. Dann hat der Herr Vorredner getadelt, daß das Land den Schülern Scheeren und Messer kauft, welche früher von den Schülern selbst angeschafft wurden. Wir müssen aber, meine Herren, darauf sehen, daß auch Söhne von kleinen Bauern in die Schule hinein kommen und für diese ist eine solche Ausgabe für Instrumente schon eine sehr empfindliche. Es ist also berechtigt, daß sie dieselben vom Lande bekommen und daß diese Instrumente den Schülern beim Austritte kostenlos überlassen werden. Auch diese Auslage ist also gewiß keine ungerechtfertigte. Im übrigen wiederhole ich nochmals, daß die Schule vor allem nicht als ein Ertragsobjekt, sondern in erster Linie als Demonstrationsobjekt in Betracht kommt und daß sie für alle Wirtschaftszweige eingerichtet sein muß, nicht bloß für gewinnbringende. Der Gartenbau beispielsweise ist konstant passiv. Passiv bis 1500 K im Jahre, aber sollen wir deshalb den Garten aufgeben? Das geht doch nicht an. Man ist also gezwungen, auch solche Sachen beizubehalten, trotzdem man die Überzeugung hat, daß sie verlustbringend sind.

Deželni glavar:

Besedo ima gospod poslanec dr. Krek.

Poslanec dr. Krek:

Visoka zbornica! Stvar, ki jo je sprožil gospod tovariš Hladnik, je silno važna. Letos se je poljedelski svet ravno s tem vprašanjem bavil. V seji poljedelskega sveta se je obravnavalo vprašanje, kako naj se preosnujejo naše poljedelske šole od najmanjših do najvišjih, da bodo poleg tehničnega pouka nudile gojencem tudi komercialni pouk. Naglašalo se je in posebno je povdarjal to načelo bivši poljedelski minister Braf, da je ravno pri poljedelskih šolah v naši državi velika hiba, ker se komercialni plati ne posveča tista pozornost, kakor bi bilo treba.

Tako je tudi z našo grmsko šolo, ki ne izvršuje namena, kakor ga imajo poljedelske šole. Vzrok temu je, da se na visokih kmetijskih šolah, kjer se naši ljudje učijo za profesorje na kmetijskih šolah, ne podaje komercialni pouk. To se godi samo na visokih gozdnih šolah, na šolah za kmetijstvo pa ne. S tem načelom, da je treba trgovski plati posvetiti več pozornosti, s tem je že tudi odgovorjeno besedam gospoda predgovornika grofa Barbota, ki je trdil, da ima grmska šola samo bolj demonstracijski namen in ne strožje gospodarskega namena. Pri vzgoji mladih fantov za kmetijske namene se pa mora ravno tudi na to gledati, da se pri njih vzgoji tisto, kar je

pri kmetu najprvo, in to je trgovski duh in ravno v tem oziru je demonstracije manjkalo na Grmu. Mladi fant se mora v šoli učiti kalkulacije, kako je najbolj v denar spravljati pridelke in zato mora biti gospodarstvo na taki šoli ne samo aktivno, ampak tudi kolikor mogoče plodonosno. Gospod predgovornik grof Barbo je trdil, da kmetijske šole v drugih avstrijskih deželah še veliko več stanejo, kakor nas naša grmska šola. V tem ima prav, ampak mi imamo razun v Avstriji tudi še drugod napredne šole, na primer v Švici in tam iščimo vzgledov. Vsaka poljedelska šola temelji tam na tem, da se takorekoč sama vzdržuje. Tam je komercialni plati tolika pozornost posvečena, da šola ne samo ne pomenja nobenega bremena za deželo, ampak skoraj dobiček. Predmet je seveda preveč važen, da bi se dal že danes kar tako kratko obdelati, in zato sem se namenil staviti za danes samo neko resolucijo deželnemu odboru, ki bo v zadevi seveda moral poročati deželnemu zboru in dati priložnost, da bomo še govorili o tem, in ta resolucija, katero hočem staviti, se glasi tako-le (bere — liest):

»Deželnemu odboru se naroča, da po načelih, sprejetih v poljedelskem svetu na šoli na Grmu preosnuje pouk in gospodarstvo v svrhu trgovske izobrazbe.«

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

Gospod poslanec grof Barbo ima besedo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Ich gebe dem geehrten un-mittelbaren Herrn Vorredner vollkommen recht, welcher gesagt hat, daß in Österreich an allen landwirtschaftlichen Schulen auch die kaufmännische Ausbildung und die Kalkulation Berücksichtigung finden müßten. Ich selbst habe das auch schon einmal, wenn ich nicht irre, war es im Jahre 1902, im Abgeordneten-hause angeführt. Was die Resolution betrifft, so habe ich nichts gegen dieselbe, ich werde auch dafür stimmen, möchte aber nur bemerken, daß ich entsprechend dieser meiner Anschauung bereits dem Direktor in Stauden den Auftrag erteilt habe, beim landwirtschaftlichen Unterrichte die Kalkulation ja nicht zu vergessen und namentlich bei der Betriebslehre das Hauptaugenmerk darauf zu legen, da alle Demonstrationen nicht viel nützen, wenn der Schüler nicht auch die Rentabilitätsberechnung anstellt. Nur dann sind vom Unterrichte dauernde Erfolge zu erwarten.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata sklenjena.

Ich ersuche den Herrn Berichterstatter, das Schlußwort zu ergreifen.

Berichterstatter Graf Margheri:

Hohes Haus! Vom ersten Herrn Redner wurden mehrere Ziffern des vorgelegten Rechnungsabschlusses kritisiert und dabei wurde hervorgehoben, daß mehrere Zweige der Landwirtschaft an der Staudnerschule keinen Ertrag gegeben haben. Darunter hat er auch den Weinbau angeführt. Speziell was den Weinbau anbelangt, möchte ich bemerken, daß die Ziffern eines einzigen Jahres in der Richtung nicht genügen, sondern daß eine längere Reihe von Jahren in Betracht gezogen werden müßte. In den letzten Jahren war der Weinbau noch ziemlich rentabel, wie sich aber die Sache in den einzelnen Jahren darstellt, das ist denn doch verschieden. Daß Musterwirtschaften nicht den größten Ertrag abwerfen, ist eine bekannte Tatsache, und doch muß Stauden als Musteranstalt aufrecht erhalten bleiben. Im übrigen möchte ich nur darauf hinweisen, daß seitens des Herrn Referenten des Landesausschusses die Anregungen der übrigen beiden Herren Voredner bereits zur Kenntnis genommen wurden und da diese Anregungen eigentlich den Rechnungsabschluß als solchen nicht tangieren, so erlaube ich mir daher nur noch nochmals den Antrag des Finanzausschusses ihrer Annahme zu empfehlen.

Deželni glavar:

Mi bomo sedaj glasovali, in sicer najprej o predlogu finančnega odseka, da se računski zaključki grškega zaklada za leto 1909 po nasvetu deželnega odbora vzamejo na znanje.

Gospodje, ki pritrdijo temu predlogu, naj blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj prosim glasovati še o resoluciji gospoda poslanca dr. Kreka. Ali se želi, da jo še enkrat prečitam. (Klici — Rufe: »Ne!«)

Ne, torej prosim glasovati.

Gospodje, ki pritrjujete resoluciji, prosim ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

b) o računskem sklepu zaklada deželne prisilne delavnice za leto 1909 (k prilogi 240).

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

b) über den Rechnungsabschluß des Landeszwangsarbeitshauses für das Jahr 1909 (zur Beilage 240).

Berichterstatter Graf Margheri:

Hohes Haus! Der Rechnungsabschluß für das Zwangsarbeitshaus pro 1909 liegt hier vor, und diejenigen Herren, die sich um die Sache interessiert haben, haben den Bericht gewiß schon selbst durchgelesen, so daß ich mich der Notwendigkeit einer Verlesung von Ziffern für enthoben halte. Ich erlaube mir daher nur dem hohen Hause den Antrag des Finanzausschusses vorzulegen, welcher lautet (bere — liest):

»Der hohe Landtag wolle beschließen:

Der Rechnungsabschluß des Zwangsarbeitshauses für das Jahr 1909 wird nach den vom Landesausschusse vorgelegten Berichte genehmigt.«

Deželni glavar:

Debata je otvorjena, k besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Novak.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica! So gotove parole hvalevredne, ki se opravičeno postavljajo v svet in od katerih opravičeno pričakuje občinstvo in posebno udeleženci, da jim slede dejanja, katera dotičnim teoretičnim vzklikom dajo potem kri in meso. Rešitev malega obrtnika, podpora domače industrije, domačega obrtnega stanu, to so točke, ki se nahajajo na programu skoro vseh političnih strank v državi in deželi. Taka je teorija, gospoda moja, v praksi pa se mi zdi, da se ne sledi vedno tem parolam. Po mojem mnenju je prisilna delavnica v Ljubljani nek zavod, ki je seveda kot tak skrajno potreben v deželi, ki pa ima to slabo hibo na sebi, da dela nelojalno konkurenco obrtništvu in industriji. Znano je namreč, da se prisilne delavnice bavijo tudi z izvrševanjem izdelkov industrije in obrti in s tem se obrtnikom in industrijcem dela konkurenca. Mnenja sem pa, da prisilna delavnica

ni za to ustanovljena, da dela tako konkurenco, niti je ne bi smela delati. Proti izvrševanju obrtnih in industrijskih izdelkov v prisilni delavnici se je opetovano povzdignil glas v naši deželi. Jaz sem v tem oziru v položaju, sklicevati se na podpredsednika trgovske in obrtne zbornice gospoda Ivana Kregarja, odličnega člana Vaše stranke, ki je leta 1906 v trgovski zbornici poročal o točki dnevnega reda, tičoč se izvrševanja izdelkov obrti in industrije, s katerim se prisilna delavnica peča, in ki je rekel, da boj proti prisilni delavnici že traja 25 let, da so čevljarji, krojači in drugi že nebroy peticij poslali na deželni zbor, da pa deželni zbor ničesar ni storil, da bi se bilo ustreglo upravičnim njihovim željam. In ne samo trgovska zbornica kranjska, ampak tudi poslanska zbornica v državnem zboru je to vprašanje razmotrivala in kolikor mi je znano, je pododbor obrtnega odseka poslanske zbornice sklenil to resolucijo, da se vlada pozivlje, urediti delo v prisilnih delavnicah tako, da se dela, ki spadajo v industrijo in obrt, kolikor mogoče opuste, če jih pa kaka privatna oseba ali kaka družba hoče dati izvrševati v prisilni delavnici, tedaj naj se za delo zahteva tako plačilo, kakor so cene za izvrševanje dotičnih izdelkov v tistem kraju običajne. Kaznjenci in prisiljenci naj se sistematično pečajo le s poljskimi in melioracijskimi deli, s pogozdovanjem Krasa, s cestnimi zgradbami, poljedelskimi deli na primer v Dalmaciji, ali pa naj se porablja pri delih hipne pomoči. Izdelovanje v obrt in industrijo spadajočih izdelkov naj se tudi pri vseh državnih nabavah opusti. Tako resolucija, katero je sklenil pododbor obrtnega odseka poslanske zbornice. In upravičena se mi zdi ta resolucija. Priznavam, da se mora prisiljencem odkazati delo, mislim pa, da se da s temi poljskimi in melioracijskimi deli v zadostni meri zaposliti prisiljence, v kolikor se pa to ne da, se mora najti tako pot, da se ne bo po nepotrebnem delala krivica obrtnikom in industrijcem. Pritožuje se in concreto tvrdka za izdelavo vrečic. Jaz nimam nobenega vzroka se specijelno za to tvrdko potegovati, pa gre se za princip in v tem oziru moram reči, da je njena pritožba ravnotako upravičena, kakor pritožba drugih obrtnikov in industrijcev.

Prepričan sem, visoka zbornica, da gopodje uvidevate položaj, kakor sem ga naskikal in da boste glasovali za resolucijo, ki si jo dovoljujem staviti in ki se glasi (bere — liest):

»Deželni odbor se pozivlja, naj ukrene vse potrebno, da se v deželni prisilni delavnici kolikor mogoče opuste dela, ki spadajo v industrijo in obrt, oziroma da se ta dela omeje na potrebščine prisilne delavnice same.«

Deželni glavar:

K besedi je nadalje oglašen gospod poslanec Mandelj.

Poslanec Mandelj:

Visoka zbornica! Računski sklep prisilne delavnice s svojim velikim deficitom naravnost izziva kritiko, kajti od leta do leta večji deficit, to je stvar, ki mora človeka siliti k razmišljanju osobito že zaradi tega, ker prejšnja leta je izkazoval ta deželni zavod prebitek. Vendar se pa v to stvar ne bom spuščal, ker bi lahko tudi zavodovemu referentu kako krivico delal in ker imamo tukaj številke, glede katerih ne morem najti, ali je moja kritika v tem oziru upravičena ali ne. Zato bi se omejil samo na eno zadevo, katero je omenil gospod tovariš dr. Novak, namreč, da se ravno glede industrijalnega dela v prisilni delavnici ne dela tako, kakor bi se lahko delalo. Pritožuje se tukaj ena industrijska tvrdka, da se dela v prisilni delavnici po cenah, katere niso dnevne cene za druge delavce v mestu in okolici in trdi se, da zasluži en prisiljenec na mesec celo do 30 K. Gopodje, to je malo, kajti dandanes navaden delavec zasluži najmanj 2 K in ne 1 K na dan in s takimi delavci mora razpolagati industrija, ki stopi v dotiko s prisilno delavnico in s temi cenami ni mogoče izhajati. Zato bi priporočal, da se dotična pogodba revidira, ne stavljam pa v tem oziru nobenega konkretnega predloga.

Deželni glavar:

Do besede pride sedaj gospod poslanec grof Barbo.

Herr Graf Barbo hat das Wort.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Es ist, wie dies auch schon der geehrte Herr Vorredner Dr. Novak angeführt hat, wiederholt hier im hohen Hause darüber Beschwerde geführt worden, daß in der Zwangsarbeitsanstalt zuviel gewerbliche und industrielle Arbeit vorgenommen und daß dadurch den Gewerbetreibenden eine, wie man gesagt hat, unlautere Konkurrenz gemacht wird. Ich gebe diesbezüglich den Herren Vorrednern im Prinzipie vollkommen recht und es hat auch der Landesauschuß selbst seinerzeit vor einer Reihe von Jahren alle gewerblichen Arbeiten im Zwangsarbeits-hause auf das Tunlichste restringiert. Größtenteils werden dort nur solche Arbeiten ausgeführt, welche für den eigenen Bedarf der

Anstalt nötig sind. Herr Dr. Novak hat den Herrn Kregar zitiert. In dieser Beziehung möchte ich erwähnen, daß Herr Kregar, welcher einer der ersten Vorkämpfer gegen die Ausführung gewerblicher Arbeiten im Zwangsarbeitshause war, einmal selbst mit mir in die Anstalt gegangen ist und sich an Ort und Stelle überzeugt hat, daß dort von gewerblichen Arbeiten, durch welche den Gewerbetreibenden eine nennenswerte Konkurrenz gemacht würde, absolut keine Rede sein kann. Herr Dr. Novak hat nun gemeint, daß die Zwänglinge mehr für landwirtschaftliche Arbeiten und Meliorationen verwendet werden sollten. Darauf muß ich erwidern, daß nach Tunlichkeit ohnehin die Zwänglinge, soweit sie dazu geeignet sind, bei derartigen Arbeiten Verwendung finden, aber alle sind nicht dazu verwendbar und alle können nicht für Arbeiten außer dem Hause abgegeben werden, weil sie früher beim Gewerbe waren. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Gruberjev kanal naj kopljejo!«) So sind beispielsweise bei der Neuringregulierung Zwänglinge verwendet worden, aber ich muß sagen, daß nicht besonders gute Erfahrungen mit ihnen gemacht wurden. Und dann fällt ein Umstand hier sehr ins Gewicht. Wenn sie die Anstaltsraporte lesen, so werden sie finden, daß fast jede Woche ein, zwei und sehr oft auch drei, vier Zwänglinge durchgegangen sind. Wenn sie nun diese fluchtverdächtigen Leute für landwirtschaftliche Arbeiten verwenden wollen, dann müssen sie hinter jeden einzelnen einen Gendarmen aufstellen, was doch nicht angeht und gewiß auch das Land zuviel kosten würde. Hinausgeben kann man gewissermaßen nur die Elite. Das ist also einfach ein Ding der Unmöglichkeit, alle Zwänglinge für Außenarbeiten zu verwenden. Soweit es geht, geschieht es ja ohnehin. Im besonderen hat der Herr Vorredner auf die Sackelpickerei hingewiesen. Die Sackelpickerei ist mir gewiß sehr unsympatisch, weil dadurch die Zwänglinge nicht für irgend ein Gewerbe ausgebildet werden. Wenn so ein Mensch zwei bis drei Jahre nichts als Sackel pickt, so wird er für jede andere Arbeit untauglich, aber es ist nicht anders möglich, als daß dringend fluchtverdächtige Individuen in der Anstalt selbst, und zwar mit einer Sache beschäftigt werden, da sie für jede andere Arbeit untauglich sind. Auch der Herr Abgeordnete Mandelj hat sich dagegen gewendet und gemeint, es ließe sich bei diesem Zweige, ein größerer Gewinn für das Land erzielen. Ich gebe ihm vollkommen recht, bemerke aber, daß der Landesausschuß bereits der Direktion den Auftrag gegeben hat, den Vertrag mit der betreffenden Firma vorzulegen und zu berichten, ob nicht diese Ar-

beiten durch öffentliche Konkurrenz zu vergeben wären, um einen größeren Gewinn für das Land herauszuschlagen. Der Herr Abgeordnete Mandelj hat sich auch geäußert, daß das Defizit beim Zwangsarbeitshausfonds stets wächst. Das ist leider wahr, und eine Tatsache, die ich selbst am lebhaftesten bedauere, aber dafür trifft die Schuld nicht den Landesausschuß und nicht die Direktion, sondern der Grund liegt darin, daß das Anstaltsgebäude, sowie die ganze Regie seinerzeit für 400 Mann eingerichtet wurde. Der Andrang in früheren Jahren war auch sehr groß, und da wurde die Anzahl von 400 Mann auch erreicht. Unser Zwangsarbeitshaus hatte sich einer unfreiwilligen Beliebtheit auch in anderen Ländern zu erfreuen und infolge dessen hat das Land Krain seinerzeit gute Geschäfte damit gemacht. Ich weiß nicht, haben sich die Leute so gebessert, aber Tatsache ist es, daß immer weniger fremde Zwänglinge zu uns kommen, so daß wir heute nur einen Stand von 250 bis 260 Mann aufzuweisen haben, während die Regie, wie gesagt für 400 Mann eingerichtet ist. Das läßt sich nun aber nicht ändern, weil man Aufseher nicht entlassen kann und für eine größere eben so wie für eine geringere Anzahl von Zwänglingen der gleiche Aufseherstand erforderlich ist. Ein weiterer Grund für das Defizit liegt in der Gehaltsaufbesserung des Anstaltspersonales — im vergangenen Jahre, glaube ich, wurden zirka 11.000 K mehr ausgegeben — so wie endlich auch die allgemeine Teuerung, das sind die Gründe, weshalb der Rechnungsabschluß mit einem Defizit abschließt.

Deželni glavar:

K besedi je dalje oglašen gospod poslanec prof. Jarc.

Poslanec Jarc:

Visoka zbornica! Mislim, da lahko v imenu svoje stranke izjavim, da se v bistvu popolnoma strinjamo z izvajanji gospoda tovariša dr. Novaka. Ko govorimo o prisilni delavnici, imamo zopet opraviti z zavodom, ki je nujno potreben reforme, in sicer zaradi tega, ker so naši nazori o tem zavodu čisto drugačni kakor so bili v prejšnjih časih. Če čitamo poročila o zavodu iz prejšnjih let, vidimo, da se je šlo pravzaprav le za to, da je deželna prisilna delavnica nosila deželnemu zakladu kolikor mogoče velik dobiček. Prisilna delavnica ni bila nič drugega, kakor neko pridobitno podjetje za deželo, in iz tega stremljenja je sledilo tudi, da se je skušalo zavodu pritegniti kolikor mogoče prisiljencev iz drugih dežel, kar gotovo ni bilo v korist

vzgoji domačih prisiljencev. Posledica tega so bile tudi žalostne razmere v oddelku korigendov, katerih je danes že hvala Bogu skoraj konec. Danes imamo o bistvu prisilne delavnice popolnoma druge nazore kakor prej. Danes prisilna delavnica po naših nazorih ne pomenja več pridobitnega podjetja za deželo, ampak ona ima namen, iz tistih nesrečnežev, ki imajo notri bivati, če mogoče, še kdaj napraviti vredne člane človeške družbe. Zaradi tega mora stremljenje deželnega odbora iti za tem, da kolikor mogoče odpravi vse tuje elemente, ker ti gotovo na domače prisiljence ne vplivajo dobro. Dalje mora tudi deželni zbor z veseljem pozdravljati reformo glede oddelka korigendov. Odstrani naj se ta oddelek popolnoma iz prisilne delavnice in ustvari naj se neko vzgojevališče za propadlo mladino. Prišel bo gotovo tudi še čas — o tem sem popolnoma prepričan — ko bo ventilirala visoka zbornica vprašanje, ali ne bi kazalo prisilno delavnico v sedanji njeni obliki sploh opustiti. Deficit pri zavodu bo od leta do leta večji in najboljše bo, ako se napravi za domače korigende majhen domač zavod, tujih pa se sploh ne bo več sprejemalo. V principu torej popolnoma priznavam načelo tovariša gospoda dr. Novaka, vendar pa mislim, da je glede na celi ustroj prisilne delavnice danes še nemogoče, da bi se to, kar predlaga, takoj izvršilo in zaradi tega bi jaz predlagal sledeče stilizirano resolucijo:

»Deželni odbor naj proučuje, kako bi se dala vporaba prisiljencev tako urediti, da ne bo delala deželna prisilna delavnica kvarne konkurence domačim industrijcem in malim obrtnikom in poroča o tem čimprej deželnemu zboru.«

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata sklenjena, in ima le še gospod poročevalec končno besedo.

Berichterstatter Graf Margheri:

Hohes Haus! Die gewiß in jeder Beziehung sehr interessante Debate, welche sich über den Rechnungsabschluß des Zwangsarbeitsfonds pro 1909 entwickelt hat, hat eigentlich nur eine Kritik der Regie selbst und Vorschläge für die Zukunft enthalten, wohingegen der Rechnungsabschluß als solcher in keiner Weise berührt wurde. Ich erlaube mir daher nun, den Rechnungsabschluß als solchen dem Antrage des Finanzausschusses gemäß der Annahme des hohen Hauses zu empfehlen.

Deželni glavar:

Bomo glasovali, in sicer najprej o predlogu finančnega odseka, da se odobri računski sklep zaklada deželne prisilne delavnice za leto 1909. Gospodje, ki ste za ta odsekov predlog, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride na vrsto glasovanje o resoluciji gospoda poslanca dr. Novaka. Ali se želi, da jo še enkrat prečitam? (Klici — Rufe: »Ni treba!«)

Ne, — torej se bo glasovalo. Gospodje, ki pritrđite tej resoluciji, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejeta.

In končno prosim glasovati še o resoluciji gospoda poslanca profesorja Jarca. Gospodje, ki ste tudi za to resolucijo, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je tudi sprejeta in s tem rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

c) o prošnjah vodstva dekliškega sirotišča bar. Lichtenthurnove za podaljšanje ustanov, priznanje starostnih doklad svetnim učiteljicam na zavodu in za stalno zvišanje letne dotacije, (715/Pet., 716/Pet., 717/Pet.)

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

c) über die Petitionen der Vorstehung des Freiin v. Lichtenthurnschen Mädchenwaisenhauses um Verlängerung der Stipendien, Zuerkennung von Alterszulagen den weltlichen Lehrerinnen an der Anstalt und um ständige Erhöhung der Jahresdotation. (715/Pet., 716/Pet., 717/Pet.)

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Vodstvo dekliške sirotišnice baronice Lichtenthurnove je vložilo tri prošnje na deželni odbor. Prva gre na to, da se podaljšajo ustanove deželnim ustanovljenkam. Že leta 1889. je deželni zbor dne 15. oktobra podaljšal te ustanove od 14. do dovršenega 15. leta in vodstvo opravičeno trdi, da je to podaljšanje še prekratko, ker marsikatera deklica, ki izvrši 15. leto, je še preslaba za kako službo, ali pa tudi nikogar nima, ki bi zanjo skrbel. Zato ne preostaje drugega, da ali deklica ostane v zavodu, s čemer se seveda

troški zvišajo, ali pa da se na milost in nemilost izroči usodi. Finančni odsek je sklenil predlagati (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Deželne ustanove za deklice v Lichtenthurnovi sirotišnici se podaljšajo do dovršenega 17. leta v posebnih ozira vrednih slučajih z dovoljenjem deželnega odbora, ako so deklice še preslabotne za službo ali nimajo nobenega sorodnika, ki bi po dovršenem 15. letu skrbel zanje.«

Druga prošnja istega zavoda gre na to, da se svetnim učiteljicam, ki so uslužbene na zavodu, dajo iste ugodnosti, kakor jih uživajo učiteljice na javnih ljudskih šolah. Dne 26. januarja t. l. je deželni zbor sklenil, da se učiteljem in učiteljicam na javnih ljudskih šolah vštejejo starostne doklade od časa, ko so prestali skušnjo učiteljske usposobljenosti, in čisto opravičeno je, da se to prizna tudi učiteljicam na tem zavodu. V tem oziru predlaga finančni odsek (bere — liest):

»2. Svetnim učiteljicam na Lichtenthurnovi dekliški šoli se v smislu sklepa deželnega zbora v XXI. seji z dne 26. januarja 1910 priznajo starostne doklade od časa, ko so prestale skušnjo učiteljske usposobljenosti.«

In tretja prošnja je, da se letna dotacija iz normalnošolskega zaklada temu zavodu stalno poviša. V proračunu imamo namreč vstavljen znesek 2100 K, dobil pa je zavod vsled sklepa deželnega zbora iz leta 1905 zvišek 400 K, torej skupaj 2500 K in ravnotako tudi za leto 1910. več 400 K. Ker je šola osemrazredna in javna in jo podpira tudi mestna občina ljubljanska, je torej opravičen predlog finančnega odseka, ki se glasi (bere — liest):

»3. Letna dotacija Lichtenthurnovi sirotišnici se stalno zviša od 2100 na 2500 K.«

Predlagam, da te tri predloge finančnega odseka visoka zbornica sprejme.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali, in sicer skupno o vseh treh predlogih finančnega odseka, ker ni bilo proti njim nobenega ugovora. Gospodje, ki pritrđite predlogom finančnega odseka, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Nadaljna točka je:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

d) o prošnji Rozalije Perco, vdove po začasnem okrožnem zdravniku v Senožečah za zvišanje milostne pokojnine. (711/Pet.)

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

d) über die Petition der Rosalie Perco, Witwe nach dem prov. Distriktsarzte in Senosetsch um Erhöhung der Gnadenpension. (711/Pet.)

Poročevalec dr. Žitnik:

Rozalija Perco, vdova po začasnem okrožnem zdravniku v Senožečah, je dobila letos vsled sklepa deželnega zbora v XXII. seji milostno pokojnino letnih 400 K. Prosilka se sedaj obrača na deželni zbor z novo prošnjo, naj se jej zviša ta letna miloščina. Finančni odsek pa tej prošnji ni ugodil, in sicer z ozirom na to ne, ker velja za vse te miloščine načelo, da naj znašajo samo 400 K. Ker pa ta vdova skozi 3 in pol leta ni dobila sploh nobene miloščine, je finančni odsek prošnji v toliko ugodil, da predlaga, naj se tej vdovi dovoli enkratna podpora 400 K. Predlog se glasi (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

Ker je visoki deželni zbor v XXII. seji t. l. prosilki dovolil doslej za vdove začasnih okrožnih zdravnikov običajno milostno pokojnino v znesku letnih 400 K, se prošnji za zvišanje milostne pokojnine ne ugoti, dovoli pa se prosilki 400 K enkratne podpore.«

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Gospodje, ki pritrđite temu predlogu, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride točka:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

e) o podporah nekaterim okrajnocestnim odborom (k prilogi 62. l. 1908).

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

e) über die Subventionen einigen Bezirksstraßenausschüssen (zur Beilage 62 de 1908).

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Deželni odbor je skozi več let dajal v ozira vrednih slučajih posameznim okrajnocestnim odborom podpore v najvišjem znesku do 2000 K iz kredita, katerega je vsako leto deželni zbor dovoljeval za cestne namene. Ker pa v letih 1903—1908 deželni proračun ni bil rešen, deželni odbor tudi ni mogel izplačati podpor, ki jih je bil v omenjenih letih dovolil okrajnim cestnim odborom velikolaškemu, metliškemu, ribniškemu, črnomaljskemu in škofljeloškemu. In te obljubljene podpore v skupnem znesku 34.000 K še do danes niso izplačane. Ker smo pa nedavno sklenili nov cestni zakon, se finančni odsek tudi sedaj ni mogel odločiti za predlog, da bi se pooblastil deželni odbor, naj dotičnim cestnim odborom izplača teh 34.000 K. Ko stopi zakon v veljavo, bo morda nastalo vprašanje, kako naj bi se odškodovali tisti cestni odbori, ki imajo danes velike dolgove, in zato predlaga finančni odsek (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se naroča, da o tem poroča deželnemu zboru, ko stopi v veljavo novi cestni zakon.«

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim gospode, ki se strinjajo s tem predlogom, da blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Dalje imamo točko:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

f) o računskem sklepu bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenškega zaklada za leto 1909 (k prilogi 239).

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

f) über den Rechnungsabschluß des Krankenhaus-, Irrenhaus-, Gebärdhaus- und Findelhausfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 239).

Poročevalec Mandelj:

Visoka zbornica! Računski sklep dotičnih zakladov za leto 1909 imate v roki. Finančni odsek se je o teh računskih sklepih posvetoval in sklenil predlagati (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Računski sklepi bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenškega zaklada za l. 1909 se odobre.

2. Razkaz čiste imovine:

a) bolničnega zaklada	K 707.972:27
b) blazničnega zaklada	» 158.820:30
c) porodničnega zaklada	» 15.640:—
d) najdenškega zaklada	» 14.600:—

se vzame na znanje.«

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Gospodje, ki pritrdite tema predlogoma, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride točka:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

g) o prevzetju stroškov za cepljenje koz po državi (k prilogi 251).

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

g) betreffend die Übernahme der Impfungskosten auf den Staat (zur Beilage 251).

Poročevalec Mandelj:

Visoka zbornica! S to zadevo se je deželni zbor že bavil leta 1887. in na predlog deželnega odbora sklenil sledečo resolucijo (bere — liest):

»Deželnemu odboru se naroča, da poizveduje, po katerem pravnem naslovu se stroški za cepljenje plačujejo iz deželnega zaklada, in ako deželni odbor ne najde pravnega naslova, stori naj potrebne korake, da prevzame zanj država stroške za cepljenje koz, deželi pa vrne vse dosedaj indebite iz deželnega zaklada za cepljenje koz na Kranjskem plačane stroške.«

Tako resolucija iz leta 1887. Deželni odbor se je po tem naročilu obrnil do deželne vlade, ki je leta 1888. odgovorila na dotično vlogo deželnega odbora, in med drugim rekla, da je leta 1860. prevzel deželni odbor ves deželni zaklad s svojimi dolžnostmi, ki jih je tedaj imel, in te dolžnosti je imel tudi deželni zaklad glede cepljenja koz v tem oziru, da je tisto delo, ki je bilo s tem zvezano, financiral. In vlada pravi v dopisu iz leta 1888., da »in dieser bedingten Übergabe« je tudi strošek za cepljenje koz. Po mnenju finančnega odseka pa ni

zakonite obveznosti, za deželni zaklad, da nosi stroške za cepljenje koz. To je tudi natančneje razloženo v predloženem poročilu deželnega odbora. Omenjeni dopis vlade iz leta 1888. je sicer deželni zbor v seji dne 22. junija 1888 vzel na znanje in je to tudi v letnem poročilu za leto 1888. na strani 54. označeno. Od tedaj je cela zadeva mirovala v naši zbornici in je šele sedaj zopet postala aktualna, ko se je deželni odbor goriški z dopisom z dne 18. marca 1910, št. 6688/9 obrnil na kranjski deželni odbor in ga povabil, da se akciji pridruži, da se stroški za cepljenje koz odvalijo od dežel, ker jih dežele pravzaprav plačujejo prostovoljno in ne pod nekim pravnim naslovom. Deželni odbor se je povabilu odzval in podal visoki zbornici poročilo, katero imate pred seboj v prilogi 251. Finančni odsek se je s tem poročilom temeljito bavil in je prišel do sklepa, da vztraja na stališču, katero je deželni zbor zavzemal leta 1887. ter predlaga visoki zbornici sledečo resolucijo (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

Ker ni pravnega naslova, da bi dežela plačevala stroške za cepljenje koz, vsled tega vztraja deželni zbor pri sklepu deželnega zbora z dne 7. decembra 1887 ter sklene:

a) plačilo za cepljenje koz se s 1. januarjem 1911 ustavi in vlada o tem obvesti;

b) deželnemu odboru se naroča, da vse primerno ukrene, da se od državnega erarja izterjajo vsi dosedaj od dežele poplačani izdatki za cepljenje koz.«

Priporočam visoki zbornici, da sprejme nasvetovano resolucijo finančnega odseka.

Deželni glavar:

Otvarjam debato.

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Gospodje, ki pritrđite temu predlogu, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride točka:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

h) o računskem sklepu gledališkega zaklada za leto 1909 (k prilogi 242).

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

h) über den Rechnungsabschluß des Theaterfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 242).

Poročevalec Kobi:

Visoka zbornica! Pred Vami je poročilo deželnega odbora, v katerem se predlaga računski sklep gledališkega zaklada za leto 1909.

Finančni odsek predlaga (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Računski sklep gledališkega zaklada za leto 1909. z rednimi stroški 27.517 K 87 vin. in dohodki v znesku 2300 K 9 vin., torej s primanjkljajem 25 217 K 78 vin., ki se je pokrtil iz deželnega zaklada, se odobri.

2. Razkaz imovine koncem leta 1909. v znesku 350.901 K 72 vin. se vzame na znanje.«

Visoko zbornico prosim, da pritrđi temu predlogu.

Deželni glavar:

Ako nihče ne želi besede —

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

prosim gospode, ki pritrđite temu predlogu, da izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride na vrsto točka:

2. Ustno poročilo finančnega odseka:

i) o računskem sklepu melioracijskega zaklada za leto 1909 (k prilogi 250).

2. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

i) über den Rechnungsabschluß des Meliorationsfonds für das Jahr 1909 (zur Beilage 250).

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Pri računskem sklepu melioracijskega zaklada za leto 1909. je za nas poslance zanimiva samo bilanca, katero najdete na 4. strani priloge 250., ker vse drugo je stvar knjigovodstva.

Leta 1909. je ostanek terjatev proti udeležencem znašal 388.755 K 49 vin., ostanek terjetev proti državi za barje pa 1,993.028 K 20 vin. Nedvignjene vloge pri raznih bankah so znašale 2,805.178 K 89 vin., neporavnana predplačila (uradnikom itd.) 200 K in gotovina je znašala koncem leta 1909. 9834 K 19 vin.

Torej so znašala vsa aktiva 5,196.996 K 77 vin.

Pasiva pa so znašala, in sicer:

Dolg pri »Osrednji banki čeških hranilnic« 4,000.000 K, še ne plačane obresti od tega dolga

za drugi kvartal 1909. leta 40.000 K, vloge stavbnih zakladov in občin 2.711.101 K 18 vin., brezobrestno posojilo države za barje 251.040 K, dolg pri deželnem zakladu 16.394 K 12 vin., preostali depoziti 51.734 K 49 vin., neporabljene glavnice stavbnih zakladov 190.710 K 96 vin., torej vsa pasiva skupaj 7.260.980 K 75 vin. Ako aktiva v znesku 5.196.996 K 77 vin. odštejemo od pasiv, ostane čisti dolg 2.063.983 K 98 vin. Ker je leta 1908. ta čisti dolg znašal 1.686.582 K 42 vin., se je torej v letu 1909. zvišal ta dolg za 377.401 K 56 vin. Ta dolg je bil izdatek za razne melioracije. Znesek 2.063.983 K 98 vin. obsega vse stroške dežele, ki jej ne bodo nikdar povrnjeni, znači torej vso čisto izgubo do konca leta 1909. Zvišek čistega dolga koncem leta 1909. nasproti leta 1908. izkazanemu dolgu v znesku 377.401 K 56 vin. znači torej čisto izgubo v letu 1909.

Ker bi pa bilo prazno delo, Vam te številke iz priloge navajati, zato predlagam v imenu finančnega odseka (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

Računski sklep melioracijskega zaklada za leto 1909. s skupnim dobičkom 233.042 K 2 vin. in skupno izgubo 610.443 K 58 vin., torej s čisto izgubo 377.401 K 56 vin. se odobri.«

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Gospodje, ki pritrđite temu predlogu, prosim, ustanite.

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride točka:

3. Ustno poročilo šolskega odseka:

a) o samostalnem predlogu g. poslanca I. Hladnika in tovarišev v zadevi meščanske šole v Krškem (k prilogi 203).

3. Mündlicher Bericht des Schulausschusses:

a) über den selbständigen Antrag des Herrn Abgeordneten I. Hladnik und Genossen, betreffend die Bürgerschule in Gurkfeld (zur Beilage 203).

Poročevalec Zabret:

Visoka zbornica! Gospodje poslanci Hladnik in tovariši so vložili predlog, glede meščanske šole v Krškem obrniti se na deželni odbor štajerski za višji prispevek in pa preudariti, kako bi se kmečko prebivalstvo v krškem okraju razbremenilo glede prispevkov za to šolo.

To šolo obiskuje, oziroma je v preteklem letu obiskovalo 132 učencev, in sicer iz krškega okraja 34, tedaj 25 %, iz drugih okrajev cele Kranjske 47, tedaj 35 % in iz Štajerske jih je bilo 44, tedaj ena tretjina ali 33 %, in iz vseh drugih dežel jih je bilo 7, to je skupaj 132. Potrebščina pri tej šoli je znašala v preteklem letu 22.458 K 33 vin. in samo za osem učiteljev je bilo plačati 13.000 K in nekaj čez. V pokritje te potrebščine pa je bil prispeval deželni odbor štajerski 1300 K, tedaj samo 5 % vseh stroškov, katere ima ta šola, katero je obiskovala, kakor rečeno, ena tretjina otrok iz Štajerske. Drugi prispevek pa je bila ustanova za 4. razred v znesku 2400 K in torej mora vso drugo svoto, znašajočo okroglih 18.000 K, pokrivati z 10 do 12 % doklado na direktne davke krški okraj. Tedaj velik del te doklade spada na kmečke davkoplačevalce, ki ne dobivajo nobene kmet-ske strokovne izobrazbe. Zaradi tega je šolski odsek sklenil predlagati (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Deželni odbor se obrni na deželni odbor štajerski, dazviša prispevek štajerske dežele primerno številu učencev iz te kronovine.

2. Deželni odbor se pooblasti, da dovoli za stalno vzdrževanje posebnega tečaja na meščanski šoli v Krškem primeren prispevek s pogojem, da se ta tečaj strokovno preosnuje z ozirom na potrebe krškega okraja.

3. Deželni odbor naj proučuje vprašanje in stavi glede vzdrževanja meščanske šole v Krškem v prihodnjem zasedanju primerne nasvete s posebnim ozirom na razbremenitev krškega okraja.«

Deželni glavar:

Debata je otvorjena, k besedi je oglašen gospod tovariš profesor Jarc.

Posianec Jarc:

Visoka zbornica! Poglavje naših meščanskih šol ni prav nič veselega, ne samo glede njihovega materijelnega položaja, ampak tudi glede uspeha in pomena njihovega za naše šolstvo. Število meščanskih šol se dandanes sploh vedno manjša, ker se povsodi vedno bolj spoznava pomen strokovnega šolstva. Ako bi se danes šlo za strokovni tečaj na meščanski šoli v Krškem, bi mi bili vsi z veseljem za to, ko bi bilo v predlogu šolskega odseka najti kake določene svote v podporo ustanovitve takega tečaja, tako pa bi se za kako podporo meščanski šoli v Krškem ne mogli izreči, tem manj, ker tudi po jezikovni obliki ne odgovarja tistim zahtevam, ki bi se po pravici lahko do nje stavile. Zaradi tega povdarjam tukaj, da je tudi za bodočnost kaka podpora od strani dežele za to šolo skoraj izključena in

da bi bila taka podpora morda le možna tedaj, ako bi se posrečilo s to šolo združiti strokovni tečaj v pravem pomenu besede. Mi moramo stati na stališču: Za meščanske šole nobene podpore, za strokovne vse, kar moremo. Da pa tukaj šolski odsek nalaga deželni odboru, da naj posreduje v gotovih stvareh in proučuje celo vprašanje, temu je vzrok to, ker ima deželni odbor veliko več vpliva in bo stvar ložje izvršil, kakor pa posamezen šolski odbor. V poštev pri dotičnih korakih tudi ne bo imela priti samo dežela Štajerska.

Samo s tega stališča, ne iz navdušenja za meščanske šole, bomo glasovali za predloge šolskega odseka.

Deželni glavar:

Ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali in jaz prosim tiste gospode, ki so za predloge šolskega odseka, naj blagovolijo ustati.

(Zgodí se. — Geschieht.)

Predlogi so sprejeti in je s tem rešena ta točka dnevnega reda.

Preidemo sedaj k točki:

3. Ustno poročilo šolskega odseka:

b) glede razveljavljenja nekaterih določb zakona z dne 25. februarja 1870. leta, dež. zak. št. 11., o šolskem nadzorstvu za posamezne slučaje (k prilogi 254).

3. Mündlicher Bericht des Schulausschusses:

b) betreffend die fallweise Außerkraftsetzung einiger Bestimmungen des Gesetzes vom 25. Februar 1870, L.-G.-Bl. Nr. 11, betreffend die Schulaufsicht (zur Beilage 254).

Poročevalec Ravnikar:

Visoka zbornica! Poročati mi je o poročilu deželnega odbora, s katerim se predlaga načrt zakona glede razveljavljenja nekaterih določb zakona z dne 25. februarja 1870., dež. zak. št. 11., o šolskem nadzorstvu za posamezne slučaje. Večkrat se je že v tej visoki zbornici razpravljalo o tem, da bi se okrajni šolski nadzorniki nastavili definitivno. Tako se je govorilo že v raznih sejah, to razvidite tudi iz poročila, pridejanega prilogi 254., in torej mi ni treba vsega tega nanovo navajati. Pozdravljam pa te izpremembe, ker bo šola ž njimi veliko pridobila, kajti okrajni šolski nadzorniki bodo v bodoče z veliko večjim veseljem delovali in intenzivneje nadzirali šole, kar bo gotovo v korist deželi in šolstvu.

Šolski odsek se je v svoji seji dne 20. t. m. bavil s tem vprašanjem in je sklenil soglasno, da predlagam (bere — liest):

»Deželni zbor skleni:

Zakon se sprejme, kakor predlaga deželni odbor v prilogi št. 254.«

Deželni glavar:

Debata je otvorjena, in sicer se bo, ker obstoji zakonski načrt iz enega samega meritornega paragrafa, izvršila specijalna razprava obenem z generalno.

K besedi je oglašen gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Že v šolskem odseku sem imel priliko izreči, da nisem tako absolutno navdušen za sprejete predloge, kakor ga stavlja deželni odbor, oziroma priporoča šolski odsek, in sicer zaradi tega ne, ker vidim v tem predlogu le enostransko skrb države nasproti ljudskemu šolstvu. Naša država ima glede ljudskega šolstva najkomodnejše stališče, ki si ga moremo misliti. Ona si je v členu XVII. državnega osnovnega zakona iz leta 1867. in v § 1. državnega šolskega zakona pridržala vso pravico in vso oblast nad ljudskim šolstvom. Vsaj pravi n. pr. § 1. državnega šolskega zakona, da je dolžnost ljudskemu šolstvu, vzgojiti vrle državljane. Torej je država stavila nalogo ljudski šoli, da ljudska šola v prvi vrsti izobrazuje ljudstvo za državo. V §§ 55. in 56. ljudskošolskega zakona je pa država vse breme za vzdrževanje ljudskega šolstva zvalila na ramena posameznim deželam. Na eni strani si je torej država nad ljudskim šolstvom pridržala vso pravico in vso oblast, na drugi strani pa zahteva, da naj zida šole in plačuje učiteljstvo dežela. To se mi zdi ravno tako, kakor so v dobi tlačanstva morali kmetje obdelavati polja svojim gospodom, ti so pa brez plačila uživali tisto, kar jim je pridelala žuljava roka našega kmeta. Ravno tako pride vsak sad ljudske šole državi v prid, ne da bi za to kaj plačala. S tem pa, da hoče država poddržaviti vse okrajne šolske nadzornike, hoče ona svojo oblast nasproti ljudskemu šolstvu še povečati. Po moji sodbi bi bilo pravično samo to stališče: Ako hoče vlada kaj nadzorovati, mora najprej vlada nekaj imeti, kar naj nadzoruje. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Res je!«) Sedaj pa dežela plačuje vse ljudsko šolstvo, država pa ima ves dobiček od tega, za kar dežele prispevajo z ogromnimi doneski. Namera, da hoče država poddržaviti okrajne šolske nadzornike, se mi zdi, kakor da hočejo zgradbo vsega ljudskega šolstva v Avstriji graditi od zgoraj dol. Z ozirom na to, da treba tukaj tudi čuvati

avtonomijo šolstva posameznih dežel, in da bi bila v prvi vrsti država primorana prispevati za vzdrževanje ljudskega šolstva — če hoče kaj nadzirati, mora najprej nekaj ustanoviti, kar naj nadzoruje — in z ozirom na enostransko poddržavljevanje ljudskega šolstva, bi jaz ne mogel glasovati za sprejetje zakonskega načrta, kakor leži pred nami. Ker je pa s tem zakonskim načrtom prizadeto tudi finančno vprašanje dežele in ker država s tem prevzame tudi obveznost, da vsaj v enem pogledu prevzame del stroškov ljudskega šolstva, smo tudi jaz in moji somišljeniki pripravljani glasovati za predlog šolskega odseka.

Prej je omenil gospod poročevalec, da se bo s tem, ako se poddržavijo šolski nadzorniki, olajšalo nadziralno delo. Jaz nisem tega mnenja, zakaj dokler bodo pri okrajnih glavarstvih okrajni šolski nadzorniki čisto navadni pisarji, toliko časa jim tudi pozneje ne bo preostajalo zadosti časa za delo, ki ga zahteva nadzovanje šol. Ako pogledate poslovne številke okrajnih šolskih svetov, vidite, da se pisarniška opravila od leta do leta množe, in običajno morajo vse te pisarniške posle opravljati okrajni šolski nadzorniki sami, tako da jim zaradi tega ne preostaja dosti časa, da bi mogli opravljati pravo svojo, namreč nadzorniško službo.

Ker je torej v neposrednji zvezi z vprašanjem, ki je sedaj v razpravi, tudi vprašanje glede poslovanja okrajnih šolskih nadzornikov, se usojam stavljati visoki zbornici v sprejetje ta-le predlog (bere — liest):

»Deželni zbor skleni:

Visoka vlada se pozivlja, da da vsakemu okrajnemu šolskemu nadzorniku na razpolago pisarniško moč, da se more vsak nadzornik popolnoma posvetiti samo svojemu nadzoralnemu poslu in da mu ne bo treba večine časa žrtvovati pisarniškim opravilom.«

Ker je s tem vprašanjem, ki je v razpravi, v neposrednji zvezi tudi finančno vprašanje naše dežele, vprašanje glede denarja, ki ga dežela plačuje za ljudsko šolstvo, se mi zdi umestno, da tudi ob tej priliki opozorimo vlado, da ne sme imeti samo dolžnosti nadzovanja ljudskega šolstva poleg vse pravice in oblasti, ki jo ima nad tem ljudskim šolstvom, ampak da se mora spominjati ljudskega šolstva tudi tedaj, kadar trkajo na duri gmotna vprašanja. Zaradi tega se mi zdi umestno, da — kakor smo to storili že v zadnjem zasedanju te visoke zbornice — tudi danes in sploh ob vsaki dani priliki opozorimo vlado na njeno dolžnost, ki jo ima nasproti ljudskemu šolstvu, in zaradi tega prosim visoko zbornico, da sprejme tudi še nastopni predlog, ki je tak, kakoršen je bil oni, ki sem ga stavil v zadnjem zasedanju, ki je bil tedaj tudi sprejet in ki se glasi (bere — liest):

»Deželni zbor skleni:

Visoka vlada se ponovno pozivlja, naj prispeva k vzdrževanju ljudskega šolstva, oziroma k plačam ljudskošolskega učiteljstva vsaj 50 odstotkov.«

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne ogiase. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in ima končno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec Ravnikar:

Visoka zbornica! Imel sem priliko že v šolskem odseku na razne pomisleke gospoda tovariša Gangla odgovarjati. On je izrazil bojazen, da bo učiteljstvo, ako se okrajni šolski nadzorniki poddržavijo, še bolj odvisno. Jaz nisem tega mnenja, bolj odvisni kakor so učitelji, ne morejo biti in mogoče je, da bodo potem manj odvisni, kajti okrajni šolski nadzorniki delajo tisto, kar ukaže okrajni šolski svet, so popolnoma v njegovih rokah, potem pa v rokah okrajnih glavarjev. Kar se pa tiče poddržavljenja ljudskih šol, pripada gospod tovariš Gangl stranki, katera vedno zagovarja, da naj se ljudsko šolstvo poddržavi, sedaj pa, ko država vsaj nekaj ponuja, da se šolski nadzorniki poddržavijo, pa ni zadovoljen. Kar se tiče drugega odstavka njegovega predloga, da naj 50 odstotkov učiteljskih plač prevzame država, mu pritrdim drage volje, in rečem, da na reguliranje učiteljskih plač ni prej misliti, predno ne dobimo pomoči od države. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Žalostna novica iz ust učitelja!«) Prosim, enkrat mora to priti. Kakšna je naša mizerija, ne bom opisoval, saj je itak znana.

Kar se tiče poddržavljenja okrajnih šolskih nadzornikov, omenim le še, da se to ne bo zgodilo čez noč, ampak sukcesivno. Najprej pride na vrsto Tirolska, potem Koroška, Solnograška in bogve kedaj šele Kranjska. Tedaj bomo še veliko let čakali, da se okrajni šolski nadzorniki poddržavijo.

Torej jaz stavim predlog, da se sprejme nasvet, kakor ga je stavil šolski odsek.

Deželni glavar:

Bomo sedaj glasovali in jaz pozivljam tiste gospode, ki sprejmejo § 1. predloženega zakonskega načrta, da blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejet.

Prosim gospode, ki pritrđite § 2., da izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je tudi sprejet.

In sedaj naslov in uvod. Gospodje, ki ste za naslov in uvod, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je tudi sprejeto.

Poročevalec Ravnikar:

Predlagam tretje branje.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga tretje branje. Gospodje, ki pritrđujete zakonskemu načrtu tudi v tretjem branju, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj bomo še glasovali o resolucijah gospoda poslanca Gangla. Tisti gospodje, ki ste za prvo resolucijo, namreč, da se pozivlja vlada, da da okrajnim šolskim nadzornikom na razpolago pisarniške moči, prosim ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejeta.

In gospodje, ki pritrđite tudi drugi resoluciji glede prevzetja 50 odstotkov od plač učiteljstva na državo, prosim ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in s tem je ta točka dnevnega reda rešena.

Daljna točka je:

3. Ustno poročilo šolskega odseka:

c) o preosnovi c. kr. rudniške ljudske šole v Idriji v splošno javno ljudsko šolo (k prilogi 169. l. 1906).

3. Mündlicher Bericht des Schulausschusses:

c) über die Umgestaltung der Werkvolksschule in Idria in eine allgemeine öffentliche Volksschule (zur Beilage 169 de 1906).

Prosim gospoda poročevalca Lavrenčiča, da uvede razpravo.

Poročevalec Lavrenčič:

Visoka zbornica! Poročati mi je v zadevi preosnove c. kr. rudniške ljudske šole v Idriji v splošno javno ljudsko šolo. Rudnik v Idriji je od leta 1580. v državni posesti, to je od onega časa, ko je nadvojvoda Karol kupil in združil dotlej privatne rove v Idriji in ustanovil mono-

pol za živo srebro. Kar se je zgodilo za šolstvo v tem času, je delo rudniške uprave. Leta 1580. najdemo tam učitelja Janeza Hoferja, leta 1584. pa najdemo tamkaj učitelja Petra Gallusa. Erar vzdrževal je na primer v šolskem letu 1770. in 1771. tamošnje šolo s tem, da je naložil naklado na vino v dveh tamošnjih eraričnih gostilnicah. Rudarji bili so prosti šolnine proti temu, da so vsako leto en dan delali brezplačno. Učenci, kakor je baje še danes v navadi, dobivali so učila zastonj. Poleg tega so imeli šolski fond v znesku 3050 fl.

Ko je stopil v veljavo leta 1869. novi šolski zakon, se ni glede vzdrževanja te šole prav nič izpremenilo, ker je poljedelsko ministrstvo z razpisom z dne 13. septembra 1873, št. 6978, in potem ministrstvo za uk in bogočastje z razpisom z dne 21. septembra 1873, št. 12.246, odredilo, da naj se šola tudi nadalje vzdržuje na račun rudnika. Šola naj obvelja kot zasebna, pa s pravico javnosti v smislu §§ 70. in 72. šolskega zakona z dne 14. marca 1869, drž. zak. št. 62. Hkrati se je oprostila mestna občina idrijska od gradnje javne ljudske šole v smislu zakona.

Deželni šolski svet je pa z dopisom z dne 24. avgusta 1903, št. 2520, deželnemu odboru sprožil misel, naj bi se ta šola preosnovala v javno splošno ljudsko šolo in je naprosil deželni odbor, naj bi on prijavil svoje stališče. Deželni odbor se pa v to ni smatral kompetentnim in je le pripomnil, da se zamore ta preosnova izvršiti le proti temu, da dežela niti najmanje pri tem ne trpi.

Dobrih par let pozneje, l. 1906. dne 6. febr., pa je deželni šolski svet javil deželnemu odboru, da je poljedelsko ministrstvo dogovorno s finančnim ministrstvom z razpisom z dne 29. januarja leta 1905, št. 4783/339, na podlagi poročila tamošnjega ravnateljstva z dne 25. novembra 1902, št. 76/V., se izjavilo, da je erarju za bodoče popolnoma nemogoče prevzeti odgovornost za sedanjim zahtevam in razmeram potrebno izobrazbo šolske mladine. Ko se je ustanovilo ministrstvo za javna dela in se je rudnik podredil temu ministrstvu, je tudi ministrstvo za javna dela zavzelo stališče, in sicer z razpisom z dne 19. decembra 1909, št. 22/1—XVII/št. 11.960.

Odklanja pa ministrstvo to odgovornost s tem, da erar nikakor ni dolžan skrbeti za ljudsko šolstvo; osobito pa se sklicuje na svoj razpis z dne 13. septembra 1873, v katerem povdarja ministrstvo, da je ono šolo prevzelo popolnoma prostovoljno, ne da bi se bilo za bodočnost kaj obvezalo.

Na to naziranje državne uprave in potem sploh o preosnovi te šole v javno ljudsko šolo, dovoljujem si nastopno odgovarjati:

Priznam, da je državna uprava sprejela to šolo prostovoljno, toda po § 62. državnega šol-

skega zakona z dne 2. maja 1883, drž. zak. št. 53, se smatrajo tudi prostovoljno prevzete dolžnosti za pravno obstoječe. Sicer pa državna uprava oziroma poljedelsko ministrstvo tedaj, ko je to šolo prevzelo, ni storilo tega tja v en dan, ampak je to storilo popolnoma v svojem interesu, kateri interes jako dobro osvetljuje deželni šolski svet z dopisom deželnemu odboru z dne 2. avgusta 1880, št. 1259, kjer piše (bere — liest):

»Aus den eigentümlichen Verhältnissen der k. k. Werksschule in Idria ergibt sich der Charakter dieser Schule als einer von der Privatindustrie des Staates erhaltenen zunächst zur Heranbildung tüchtiger Bergarbeiter im mittelbaren und unmittelbaren Interesse des Bergbaubetriebes begründeten Privatanstalt.«

Jasno je torej, da je državna uprava sprejela to šolo v svojem interesu, namreč, da bi vzojila dobre rudarje, potem pa posredno in neposredno pospeševala interes c. kr. rudnika v Idriji. Ta interes osobito izrazito označuje dejstvo, da je n. pr. v letu 1910/1911 med 1095 ljudskošolskimi učenci v Idriji 91 odstotkov rudniških otrok, dočim jih je izmed drugih stanov le 9 odstotkov, pač številce, ki ne izpremeni značaja te šole.

Kdor pa je ustanovil šolo v svojem interesu in to šolo doslej vzdrževal v svojo korist, ta ne more kar kratkomalo odvaliti tega bremena na drugega, ampak je dolžan še dalje to šolo vzdrževati in bremena nositi. V tem slučaju hoče pa država odvaliti vsa ta bremena na deželo Kranjsko in dežela Kranjska tega seveda ne more kar tako kratkomalo sprejeti.

Druga težkoča za preosnovo šole v splošno javno ljudsko šolo, tiči pa v deželnem šolskem zakonu samem. Po dopisih deželnega šolskega sveta deželnemu odboru z dne 24. avg. 1903, št. 2520, nadalje 6. februarja 1906, št. 709, in dopisa z dne 18. januarja 1910, naj bi se prevzelo idrijsko učiteljsko osebje v personalni status kranjskih učiteljev, in sicer po razmerju njihove službene dobe na idrijski šoli. Nadalje naj bi se istemu dajale starostne doklade in potem pokojnine tudi vpoštevajoč leta, ko je poučevalo na idrijski šoli. Toda temu nasprotuje § 3., šolskega zakona z dne 14. maja 1898, dež. zak. št. 25, v čegar zadnjem odstavku se dopušča vštevanje službene dobe pri uvrstitvi v personalni status kranjskih učiteljev le učitelju, ki je služboval že v kakih drugi kronovini stalno in na javni šoli, ne pa na privatnih, v katero kategorijo pripada tudi idrijska rudniška šola. Prav v tem smislu dovoljuje § 4., alinea 1., zakona z dne 29. novembra 1890, dež. zak. št. 23, starostne doklade tistim učiteljem, ki so službovali na javnih šolah. Ravno tako je

po § 66., dež. šol. zak. z dne 29. aprila 1873, oziroma 30. julija 1900, nedopustno, da bi se idrijskim učiteljem smela v pokojnino všteti na c. kr. rudniški šoli dovršena službena doba.

Največja zapreka pa, da bi se sprejela idrijska privatna ali zasebna ljudska šola in preosnovala v javno ljudsko šolo na Kranjskem, je pa gotovo to, ker je naša dežela Kranjska silno obremenjena. Finančni položaj naše dežele je tak, da nikakor ne dopušča, da bi se ta preosnova izvršila. Bremana so silno velika, da se še celo centralna vlada resno bavi z vprašanjem, kako bi ona opomogla kranjski deželi.

Ko sem ogledoval deželni proračun za leto 1911., priloga št. 257, sem opazil, da znaša skupna potrebsčina 5,604.745 K in potrebsčina samo za šolstvo 1,954.107 K, toraj blizu 2,000.000 kron. No, in sedaj pa pride še državna uprava in hoče navaliti deželi še kakih 40.000 K letno, ker znašajo po obvestilu rudniškega ravnateljstva v Idriji z dne 16. januarja 1910, za leto 1911 samo plače učiteljev 33.015 K. Priznam, da hoče vlada, ako bi se ta šola preosnovala v javno ljudsko šolo skozi tri leta prispevati deželi vsako leto po 27.000 K, potem pa vsaka tri leta po 3000 K manj, ali po 12. letih pa bi nehal vsak prispevek in bi potem vse breme padlo na deželo Kranjsko. Ta namera rudniške uprave je temmanj upravičena, ker rudnik v Idriji ni pasiven, ampak zavzema med vsemi rudniki v državi drugo mesto, pri rudnikih za živo srebro pa prvo mesto. V zadnjem desetletju je imel idrijski rudnik vsako leto približno 500.000 K čistega dobička. Posebno ugodno je bilo leto 1905., kjer so proračunali ono leto skupnih dohodkov pri vseh državnih rudnikih na 16,000.000 K in prebitka na 723.000 kron, od katerega je na idrijski rudnik odpadlo 590.000 K. Iz teh podatkov je pač jasno, kako lahko vzdržuje erar svojo zasebno ljudsko šolo v Idriji. Če na primer v Příbramu, kjer je imela uprava leta 1905. pri rudniku izgube 1,250 000 K in ima rudnik tamkaj vsako leto do 500.000 K izgube, vzdržuje erar gimnazijo, rudarsko šolo in pripravnico, potem je pač irelevantno za njegove finance, če vzdržuje še ljudsko šolo v Idriji.

In končno se gre še za jako važen faktor, in to je učiteljstvo. Učiteljstvo v Idriji ima gotove ugodnosti, kakor cenejša stanovanja, ugodnejše cene glede luči, kurjave, vožnje, lekarne, zdravnika itd., torej ugodnosti, katerih bi v statusu kranjskih učiteljev ne imelo. Da bi izgubilo te ugodnosti, temu bi se idrijsko učiteljstvo gotovo protivilo. (Poslanec — Abgeordneter Gangl: »Res je!«) In enostransko bi bilo, ako bi hoteli brez učiteljstva idrijskega to vprašanje rešiti.

Če pa ljudska šola v Idriji, kakor to meni deželni šolski svet v svojem dopisu deželnemu odboru z dne 6. februarja 1906, potrebuje sploh

kake reorganizacije, potem izvede reorganizacijo veliko lažje rudnik s svojim velikim dobičkom, kakor pa toli obremenjena dežela.

Oziraje se na te razloge, sem v šolskem odseku staval predlog v svojem poročilu (bere — liest):

»Visoki zbor skleni:

Preosnova c. kr. rudniške ljudske šole v Idriji v splošno javno ljudsko šolo se odkloni.«

Ta predlog sem staval v poročilu, odsek ga je pa hotel nekoliko omiliti v nastopnih sklepih, katere predlagam v imenu šolskega odseka:

»Visoki deželni zbor skleni:

1. Deželni zbor stoji na stališču, da je rudniški erar pravno zavezan vzdrževati rudniško šolo v Idriji.

2. Dežela bi bila pripravljena prevzeti to šolo le pod takimi pogoji, da ne bi bila vsled tega oškodovana niti dežela, niti občina, ne učiteljstvo.

3. Deželni odbor vodi naj na tej podlagi eventualna nadaljna pogajanja z ministrstvom za javna dela.

4. Visoka vlada se pozivlje, naj reši idrijsko ljudskošolsko vprašanje na ta način, da c. kr. rudniško deško in dekliško ljudsko šolo — to zadnjo izpopolnjeno z osmim razredom — ki jo sedaj opravlja in oskrbuje c. kr. ministrstvo za javna dela, prevzame z učiteljstvom vred c. kr. ministrstvo za uk in bogočastje kot državno ljudsko šolo.«

To predlagam v imenu šolskega odseka, glasoval pa bom tako, kakor smatram boljše za deželo.

Deželni glavar:

Debata je otvorjena, k besedi je oglašen gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Gospod poročevalec je vprašanje tako vsestransko in temeljito obdelal, da meni preostaja samo par besedi. In sicer moramo biti mi proti zahtevi rudniške uprave, da naj dežela prevzame rudniško ljudsko šolo v Idriji, že iz principielnih razlogov brez ozira na pravno stališče, ki ga je razmotrival že gospod poročevalec. Ravno prej smo sprejeli resolucijo, da naj država prispeva za vzdrževanje ljudskega šolstva najmanj 50 % vseh stroškov, in sedaj naj bi si pa naložili novo breme! S tem bi pokazali, da nikakor dežela ne reflektuje na podporo od strani države za vzdrževanje ljudskega šolstva. Torej že iz tega principielnega stališča moramo biti proti preosnovi rudniške šole v splošno javno ljudsko šolo. Na drugi strani pa je nujno potreba, da se vprašanje glede te šole enkrat temeljito reši v tej zbornici, ker se ravno rudniška uprava

sklicuje na to, da vprašanje te šole še danes ni definitivno pojasnjeno. Zaradi tega stoji tudi šola še vedno na enem in istem stališču. Dekliška šola je sedemrazrednica že več let. Ko je rudnik postavil v proračun za l. 1909. znesek za VIII. razred, je pa ministrstvo porabilo denar, ne vem, ali za elektriko ali za kaj drugega. Učiteljice so bile pripravljene, da brez vsake odškodnine s svojim delom in žrtvami otvorijo osmi razred, ali prišla je prepoved od ministrstva. Dalje omenjam, da so učitelji in učiteljice na idrijski ljudski šoli nameščeni kot uradniki X. činovnega razreda. Učitelji imajo tudi pravico nositi uniforme z dvema rozetama, ali sedaj pa pomislite, gospodje, na dejstvo, da ima šolski sluga na idrijski šoli boljšo plačo kakor tri četrtine tamošnjega učiteljstva. Šolskemu slugi, vrlemu in marljivemu možu, tega nihče ne očita, ampak navajam ta primer, ki dovolj jasno karakterizuje naše razmere. In tako se plete to vprašanje idrijske šole naprej, in res je že skrajni čas, da se enkrat definitivno reši, kar se bo zgodilo s sprejetjem teh predlogov. Po moji sodbi bi bilo poleg tega, da bi bilo s podeželjenjem idrijske šole najbolj prizadeto in prikrajšano učiteljstvo v svojih beneficijah, sklepanje o tem vprašanju brez dovoljenja in takorekoč brez vednosti tega učiteljstva, direktno nekaj takega, kar se ne bi moglo spraviti v soglasje z nazori pravičnosti in z uveljavljenjem tistih pravic, ki so zagotovljene temu učiteljstvu. Na drugi strani bi se, ako prevzame dežela idrijsko šolo in si s tem naloži novo breme za vzdrževanje te šole, reklo, da lačna vrana sito krmi. Na enakem stališču je stal deželni zbor že leta 1877., ko je oprostil mesto Idrijo od plačevanja šolskih doklad ter s tem indirektno priznal, da je rudniška uprava dolžna vzdrževati ljudsko šolo v Idriji.

Več pa, kakor vsi ti razlogi, velja moralna dolžnost, ki jo ima idrijska rudniška uprava do vzdrževanja idrijske rudniške šole. V tistem času, leta 1874., ko je rudnik izjavil, da vzdržuje šolo za svojo korist, da pride do temeljito izobraženega delavskega naraščaja, je nesel rudnik čistega dobička 3.942.872 K. Od takrat pa do letos, ko nosi rudnik okrogel milijon čistega dohodka na leto, si je rudniška uprava nagrahila ogromno število milijonov čistega dohodka, in ta denar je znosilo skupaj tisto delavstvo, katerega otroci se šolajo na idrijski rudniški šoli. Torej je moralna dolžnost rudniške uprave, da ona ne plačuje samo delavcev, ampak tudi otrokom teh delavcev vzdržuje šolo, da se morejo izobraziti vsaj v elementarnih predmetih. To moralno dolžnost rudniške uprave dokazujejo najboljše te-le številke:

Vseh otrok na tej šoli je letos 1095, in sicer deklic 602 in dečkov 493. Rudnik bi bil morda

upravičen odrekati izobrazbo tem otrokom iz svojih sredstev, ako bi ne bili v pretežni večini to otroci idrijskih delavcev. Neeraričnih izmed deklic je samo 73, izmed dečkov pa samo 41; rekel sem neeraričnih, to torej takih, katerih starši niso uslužbeni pri rudniku. Torej je vsega skupaj izmed 1095 otrok samo 114 takih, katerih starši niso uslužbenci idrijskega rudnika. Eraričnih je torej 91 % otrok, in za teh 91 % je brezdvomno idrijski rudnik moralno zavezan, da jim daje potrebno šolsko vzgojo. Idrijski rudnik in nihče drugi — tudi dežela Kranjska ne! — bi ne mogel v taki meri tega storiti; samo ta tudi lahko preskrbi preosnovo svoje šole v taki meri, da bi ta šola lahko služila za vzor, kakšne naj bodo ljudske šole.

Ravno zato, ker to vprašanje še ni rešeno, se rudnik vedno izgovarja, da ne more nič storiti za svojo šolo. Ako hočemo to vprašanje rešiti, potem je najbolje, da sprejmemo predloge šolskega odseka in zlasti četrti predlog, v katerem se vlada pozivlja, naj reši idrijsko ljudskošolsko vprašanje na ta način, da rudniško deško in dekliško šolo, to poslednjo izpopolnjeno z osmim razredom, ki jo sedaj upravlja in oskrbuje c. kr. ministrstvo za javna dela, prevzame z učiteljstvom vred c. kr. ministrstvo za uk in bogočastje kot državno ljudsko šolo.

Ako take šole ustanavlja država v Trstu, zakaj bi tega ne storila v Idriji, ko ima ravno ona sama iz idrijskega rudnika največji dobiček? (Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Krek pride sedaj do besede. Prosim!

Poslanec dr. Krek:

Visoka zbornica! Na vsak način ima gospod predgovornik prav, ko pravi, da je že enkrat treba konec narediti vprašanju idrijske rudniške šole. Tega konca pa ne bode, če sprejmemo predloge šolskega odseka, ker bi bila nazadnje morda dežela tepena, in kakor sta že gospod predgovornik in poročevalec pojasnila, tepeno tudi učiteljstvo v Idriji. Ravno, da bo že enkrat konec, predlagam to-le resolucijo (bere — liest):

»Deželni zbor skleni:

Deželni zbor odklanja preosnovo c. kr. rudniške ljudske šole v Idriji v splošno javno ljudsko šolo.«

S tem bi bila stvar končana. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Ker ni noben govornik več oglašen, je debata zaključena. Gospod poročevalec ima še končno besedo.

Poročevalec Lavrenčič:

Nimam ničesar pripomniti, kakor to, da se za svojo osebo strinjam z resolucijo gospoda tovariša dr. Kreka.

Deželni glavar:

Bomo sedaj glasovali. Najširši je predlog gospoda tovariša dr. Kreka in torej nam bo najprej glasovati o njem. Gospodje, ki pritrdite resoluciji gospoda poslanca dr. Kreka, prosim, ustanite!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je večina, predlog je sprejet in s tem odpade glasovanje o predlogih šolskega odseka ter je torej rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride sedaj točka:

3. Ustno poročilo šolskega odseka:

d) glede dopusta in nadomestovanja ljudsko-šolskih učiteljev, ki se udeležijo učnega tečaja za meščanske šole (k prilogi 171. l. 1906.).

3. Mündlicher Bericht des Schulausschusses:

d) betreffend die Beurlaubung und Substituierung der den Unterrichtskurs für Bürgerschulen besuchenden Volksschullehrer (zur Beilage 171 de 1906).

Poročevalec Lavrenčič:

Visoka zbornica! Deželni šolski svet je dne 2. aprila 1906 pod št. 1257 sporočil deželnemu odboru, da se namerava prirediti na c. kr. učiteljišču v Ljubljani tečaj za meščanske učitelje z 18 učnimi urami na teden, in sicer, da se namerava poučevati ob navadnih šolskih dneh med 5. in 8. uro zvečer, tako, da bi se mogli tega tečaja udeleževati na ljudskih šolah v Ljubljani in v bližini Ljubljane nastavljeni učitelji in učiteljice, ne da bi vsled tega njih poklic kot ljudskošolskih učiteljev bil moten ali oviran. Iz drugih okrajev na deželi pa bi mogli učitelji obiskovati ta tečaj le tedaj, ako dobé za dobo šolskega leta dopust in so oproščeni od poučevanja na javnih ljudskih šolah. Dalje je prosil deželni šolski svet, naj bi deželni odbor načelno pritrdil, da udeleženci tečaja, kolikor se jih oglasi iz šolskih okrajev na deželi, dobe dopust v javni ljudskošolski službi za dobo tečaja ter se za njihovo namestovanje nastavijo provizorične učiteljske moči ob stroških normalnošolskega zaklada. Deželni odbor nasvetuje, naj se tej želji ustrezne. Šolski odsek se kaj rad prilagodi temu nasvetu s posebnim ozirom na to, da se mladim in marljivim učiteljem in učiteljicam nudi prilika, da se nadalje izobrazijo kot učitelji in

učiteljice za meščanske šole, toda tako, da stališče večine odsekov ostane neizpremenjeno glede sedanjih meščanskih šol. Šolski odsek predlaga (bere — liest):

»Visoki deželni zbor skleni:

Podeli naj se morebitnim udeležencem tečaja iz šolskih okrajev na deželi za dobo tečaja dopust v javnem ljudskošolskem službovanju in se za njihovo nadomestovanje nastavijo provizorične učiteljske moči ob stroških normalnošolskega zaklada.«

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. K besedi je oglašen gospod poslanec Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Popolnoma soglašam s predlogom, kakor ga stavlja šolski odsek, mislim pa, da bi bilo umestno, ako temu predlogu dostavim še dodatek. Niso namreč samo tečaji, ki se v njih izobrazujejo učitelji za meščanske šole, temveč so še razni drugi tečaji, kjer se učiteljstvo lahko dalje izobrazuje, je dunajski pedagogij in so razni strokovni in kmetijski tečaji. Dosti je po izobrazbi hrepenečih učnih oseb, ki jim pa njih sredstva ne dopuščajo, da bi si sami plačevali namestnike in šli izven doma nadaljevat svoje študije. Zato se mi zdi pravilno, če pritrđimo predlogu, kakor ga stavlja šolski odsek, da lahko pritrđimo tudi temu dostavku:

»Isto velja tudi za učne osebe, ki se udeležujejo v svrhu svoje strokovne naobrazbe kakršnihkoli tečajev.«

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne, — gospod poročevalec?

Poročevalec Lavrenčič:

Hvala!

Deželni glavar:

Tudi ne, torej bomo glasovali, in sicer najprej o predlogu šolskega odseka. Gospodje, ki pritrđite temu predlogu, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj prosim gospode, ki se strinjajo tudi z dodatnim predlogom gospoda poslanca Gangla, naj velja isto glede kakršnihkoli tečajev, da blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Dodatni predlog je ostal v manjšini in je odklonjen.

S tem je rešena ta točka dnevnega reda in pride na vrsto točka:

4. **Ustno poročilo finančnega odseka o uvedbi davščine od prirastka na vrednosti nepremičnin.** (K prilogi 262.)

4. **Mündlicher Bericht des Finanzausschusses, betreffend die Einführung einer Wertzuwachsabgabe von Liegenschaften.** (Zur Beilage 262.)

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Z ozirom na načelno važnost tega nameravanega zakona je pač potrebno, da namen tega zakona nekoliko pojasnim.

C. kr. finančno ministrstvo je z odlokom z dne 14. septembra 1909 po c. kr. deželnih vladah in namestništvih naznanilo deželnim odborom, da hoče za leto 1910 deželam zvišati državne prispevke. V prvi vrsti naj bi se zvišal prispevek iz državnih dohodkov od žganja. Dalje je prepustilo deželam na prosto voljo, da zvišajo naklade na pivo na 4 krone od hektolitra in opozorilo na nov vir dohodkov iz davščine od prirastka na vrednosti zemljiških nepremičnin. Vladna predloga glede zvišanja žganjarine pa je ostala v državnem zboru doslej nerešena. Deželno naklado na pivo je deželni zbor zvišal na 4 K s sklepom z dne 1. svečana 1910, kateri sklep je stopil v veljavo dne 1. maja t. l. Za uvedbo davščine od prirastka na vrednosti nepremičnin je deželni odbor predložil načrt dotičnega zakona.

Za uvedbo davščine od prirastkov na vrednosti, ki je zlasti pri zemljiških nastal večinoma brez posebnega truda in sodelovanja lastnikovega, govore tehtni socialno- in finančno-politični razlogi. Ta davščina more omejiti špekulacijo z zemljišči, vplivati na hitrejše zazidavo stavbišč in tako odpomoči pomanjkanju stanovanj ter odkazati primeren del od prirastka na vrednosti, ki si ga je doslej prillaščal le posameznik v splošno javno korist, zlasti dežele in občin.

V Nemčiji je ta davščina že jako razširjena, posebno v občinah. V Prusiji je na podlagi dotičnega zakona iz leta 1893. do konca leta 1907. upeljalo to davščino 62 občin, na Saksonskem 34 občin itd. Bavarska zbornica je enak zakon sklenila leta 1908. Leta 1909. je finančni odsek nemškega državnega zbora izdelal načrt zakona, ki določa državno davščino od prirastka na vrednosti nepremičnin. Ta načrt zakona je bil sicer z drugimi vred v tretjem branju odklonjen, obveljal pa je

predlog, naj zvezne vlade do 1. aprila 1911 predlože nov tak načrt, po katerem bi iznašal letni državni dohodek najmanj 20 milijonov mark.

Tudi angleška vlada je v svoj novi davčni načrt sprejela državno davščino od prirastka na vrednosti. (Increment value duty.)

V Avstriji zlasti večja mesta zahtevajo davščino od prirastka na vrednosti. Na shodu meseca novembra 1908 so na Dunaju odposlanci raznih mestnih občin sklenili tak načrt zakona, ki ga pa vlada iz posebnih vzrokov ni odobrila. Avstrijska vlada pa je že večkrat izjavila, da je ta davščina kot nov vir dohodkov za avtonomno upravo mogoča in potrebna, zlasti za dežele, ki so v velikih finančnih stiskah. Ne da se tajiti, da imajo občine pravico do primerne deleža iz prirastka na vrednosti nepremičnin, ki je nastal vsled občinskih naprav. Na drugi strani pa ne smemo prezreti, da so tudi druge javnopravne korporacije, osobito država in dežele, s svojimi raznimi organizacijami in napravami bistveno povzdignile narodno gospodarstvo, zlasti trgovino in promet, ter tako pospešile vrednostni prirastek nepremičnin; torej se tudi tem korporacijam ne more in ne sme odrekati pravica, da so deležne donosa iz davščin od vrednostnih prirastkov.

Ta davščina višje javnopravne korporacije pa ima več prednosti; v prvi vrsti to, da se davščina od vrednostnih prirastkov v vseh občinah vpelje obvezno. S tem se preprečijo v občinah boji krajevnih interesov in nevarnost, da bi se ta davščina udomačila le v mestnih občinah, ne pa tudi v sosednih kmečkih občinah, koder so podobne razmere. Mesta rastejo in se širijo. Vsled tega tudi rastejo cene zemljiščem v obližju mest. Pa tudi po deželi se dviga vrednost zemljišč, zlasti vsled raznih novih in boljših prometnih zvez, za katere donašajo vedno večje prispevke dežele in država.

Ugovarjati bi mogel ta ali oni: Davščina od vrednostnega prirastka pri zemljiščih je toliko časa krivična, dokler niso obdačeni tudi razni drugi konjunkturni dobički, n. pr. pri vrednostnih papirjih, diferenčnih kupčijah itd. — Obdačenje konjunkturnih dobičkov pa je mogoče le s posebnimi zakoni. Napredujoči razvoj davčnega sistema bo omogočil, da se s časom tudi razne druge skupine brez truda pridobljenih konjunkturnih dobičkov obdačijo in pritegnejo v službo javni koristi. Obdačenje vrednostnih prirastkov nepremičnin je tak korak, s katerim obdačimo konjunkturni dobiček, ki ga ima brez truda posamnik na račun skupnosti.

Ravno špekulacija z zemljišči, posebno v mestih in industrijskih krajih je na veliko škodo za javni blagor. Ker vsak človek potre-

buje zemljišča, četudi le v obliki stanovanja in ker zemljišča niso raztegljiva, kakor testo, zato je zemljiški monopol dobičkaželjnih špekulantov ena največjih socialnih nevarnosti za človeško družbo. S socialno političnega stališča moramo torej le želeti, da se umazana špekulacija z zemljišči omeji s primerno davščino v splošni javni blagor.

Ravnatoko prazen je drugi ugovor, češ, da bi morali dosledno dobiti odškodnino tisti, ki imajo izgube pri zemljiščih. — S to davščino prispeva posamnik k stroškom javne uprave, in sicer le tedaj in v toliki meri, ako ima v gotovem času brez truda nad 10 odstotkov dobička in more torej še zadostiti svojim potrebam. Iz tega pa še ne izvira pravica posamnika, da bi mu javnopravne korporacije pokrivalo izgubo. Kdor ima primanjkljaj v svojem gospodarstvu ali prevzame n. pr. pasivno dedščino, more pač zahtevati, da se mu davek zniža ali odpiše, ne pa, da mu dežela ali država škodo, oziroma izgubo povrne. To načelo velja povsod glede davkov in davščin.

Nadaljni ugovor je mogoč, da so zemljišča že itak preobremenjena in da je davščina od vrednostnega prirastka nekaka konfiskacija premoženja, torej v nasprotju s členom V. drž. zak., številka 142. — Tako sodijo tisti, ki so sploh proti vsakemu obdačenju zemljišč in prezro, da se ta davščina zahteva le pri prostovoljni prodaji zemljišč in le tedaj, ako čisti dobiček po odbitju vseh stroškov za melioracije (izboljšanje) zemljišč presega 10 odstotkov prvotne pridobitne vrednosti. Ta davščina tudi ne pomeni samovoljne konfiskacije lastnine, ki jo varuje državni temeljni zakon.

Ugovarja se tudi, da je uspeh te davščine jako dvomljive vrednosti, ker nimamo nobenih zanesljivih podatkov o donosu. Vlada res ni predložila v tem pogledu nobenih statističnih podatkov. Ta nameravana davščina je novost na davčnem polju, za katero vlada nima podatkov iz preteklosti, pa tudi ne zanesljivega merila za bodoči njen razvoj. Tudi nemška vlada ni imela za to davščino drugih podatkov, nego ugodne uspehe v posameznih občinah. In bavarska vlada je za svoj načrt navajala le posamezne vzglede v občinah, kateri priporočajo to davščino, dejanskega bodočega uspeha pa ne morejo izkazati.

Ta pomislek pa ni tako tehten, da bi ne napravili poskušnje za daljšo bodočnost. Letni donos te davščine se itak nikdar ne bo mogel natančno v številkah proračuniti, ker bode vedno odvisen od nestalnih zemljiških prememb. Ravno to pa priporoča obvezno davščino tudi za dežele in ne izključno za občine, da se tako bolje izravna različnost donosa. Čeravno moremo torej računati na gotov večji donos te davščine šele v daljši

bodočnosti, vendar ne smemo odlašati z ozirom na vedno rastoče deželne potrebščine in na gotovi razvoj javnih prometnih sredstev, industrijskih in drugih podjetij, ki zvišujejo zemljiško vrednost. Ako pa nimamo zakona, tudi ne moremo o bodočih konkretnih slučajih večje zemljiške vrednosti razmerno uporabiti za javne namene.

Davščina od vrednostnih prirastkov je mogoča na dvojen način. Mogoče je zemljišča ceniti v določenih večletnih dobah ter obdačiti v vsaki dobi vrednostni prirastek. To bi bila direktna davščina. Take splošne cenitve pa se ne priporočajo vsled velikih tehničnih težav. Druga hiba takih cenitev bi bila, da bi se zahtevala davščina ob času, ko je zemljišče še vedno v rokah istega posestnika. Dobiček ni še zagotovljen, ker se more vrednost zemljišča tudi znižati. Taka konstrukcija zakona bi morala upoštevati tudi mogočo izgubo, kar bi povzročalo mnoge težave. Obdačenje zemljišča bi v tem slučaju večkrat prisililo lastnika do prodaje, kar bi le pospešilo mobilizacijo zemljišč. Zato se direktna davščina ne priporoča. Boljša je indirektna davščina, kakor se predlaga v predloženem načrtu zakona. Predmet obdačenja je tudi za to davščino vrednostni prirastek, toda davščina se plača šele tedaj, ko je nepremičnina že prešla v druge roke in je realizovan vrednostni prirastek. Ta način obdačenja se je udomačil tudi v tujini.

Toliko bi jaz gospodom omenil v splošnem oziru. Dostavil bi še, da se bodo dohodki te davščine, ki so danes še popolnoma negotovi, delili v prihodnje med deželo in občine, vsaki pripade ena polovica. Nekateri gospodje imajo pomisleke, kakor sem izvedel iz privatnih krogov, da bode kupec skušal zvaliti to davščino na prvotnega lastnika. To je pač stvar dotičnih dveh strank. V načrtu zakona se davščina pač zahteva od prodajalca, jamstvo za plačilo te davščine pa bode moral prevzeti tudi kupec ali novi lastnik. Gospodje tudi mislijo, da bo ta zakonski načrt vzbujal mnogo jeze in nevolje, češ, novi davki in zopet novi davki. Toda, gospodje, po mojem mnenju je ta strah popolnoma neutemeljen, kajti v § 2. imamo našete razne osebe, oziroma korporacije, ki bodo oproščene te davščine, to so: cesar, država in zakladi, ki jih država upravlja ali zalaga, dežela Kranjska in zakladi, ki jih dežela upravlja ali zalaga, dalje zakladi cestnih in zdravstvenih okrajev, občine, deli občine (davčne občine, soseske), če gre za nepremičnine, ki leže v njihovem okolišu, dalje okrajni in krajnošolski zakladi, šolski okraj, šolske občine in javne ljudske (meščanske) šole, v kolikor nastopajo kot posebne pravne osebe, potem cerkve in nadarbine ter občine zakonito priznanih cerkvâ in verskih družb,

kakor tudi njih zakladi in zavodi, ki so določeni za pokritje stroškov službe božje, dušnega pastirstva in verskega pouka; potem osebe, katerim gre ta oprostitev po državnih nagodbah, in sicer po načelih mednarodnega prava. In deželni odbor je še kot 7. točko vstavil: Deželni odbor lahko zadrugam in društvom v svrhu nabave cenjenih stanovanj za njihove člane dovoli tedaj oprostitev, če se deleži članov po pravilih ne obrestujejo z višjo nego s štiriodstotno obrestno mero.

Nadalje opozarjam na to, kakor sem že prej v splošnem omenil, da so oproščeni te davščine vsi prirastki do 10 % vrednosti. Le če je prirastek višji, potem šele je treba plačati.

Potem opozarjam še na § 4., namreč, da davščini od prirastka niso podvrženi prenosi vsled smrti na dediče, volilojemnike ali po neodplatnih pravnih opravilih med živimi, potem prenosi zapuščinskih zemljišč na dediče, volilojemnike in one, ki imajo pravico do dolžnega dela v teku razločitve zapuščine in odplatni prenosi od prednikov na potomce, in v finančnem odseku smo dostavili še nov dostavek, namreč prenosi na zeta in sinah.

Potem so davka proste vse zamenjave zemljišč, ki služijo kmetijstvu v svrhu zaokroženja, v kolikor ista uživajo oprostitev, oziroma znižanje pristojbin po §§ 1. in 2. zakona z dne 3. marca 1868, drž. zak. št. 17, in zakona z dne 27. decembra 1899, drž. zak. št. 263, prenosi v svrhu zlaganja kmetijskih zemljišč in v svrhu očiščenja gozdnega sveta tujih osredkov in zaokroženja gozdnih mejâ po izmeni kmetijskih in gospodarskih zemljišč, če so ti prenosi oproščeni državnih imovinskih prenosnin v smislu zakonov z dne 7. junija 1883, dež. zak. št. 92, 93 in 94, ter z dne 21. aprila 1909, drž. zak. št. 131, in potem prostovoljna menjava zemljišč v dosego primernejše uravnave stavbišč, ako je to dejstvo potrjeno od pristojnega stavbnega oblastva in ako izplačilo razlike ne znaša več kakor 600 K.

Opozarjam na § 13., kateri določa, kako je izmeriti to davščino, in tam imate pri tem paragrafu odstavek, da je odstotek davščine tem manjši, čim več časa je imel kdo kako posestvo v lasti. Torej, če je imel kdo posestvo v lasti nad 30 let, se zniža ta davščina za celih 50 %.

To bom najbolje pojasnil s konkretnim vzgledom. Recimo, nekdo ima parcelo, ki je vredna 600 K, in jo proda za 900 K. Torej znaša čisti prirastek 300 K. Od tega prirastka sme že prej odbiti vse stroške za morebitne melioracije itd. Recimo torej, da znaša čisti dobiček 300 K. Od tega se odšteje že a priori 10 %, to je 30 K, torej bi bilo čistega prirastka 270 K, ali 45 % od 600 K. Po načrtu bi znašala ta davščina 11 %, to je 29 K 70 vin. Ko bi znašal čisti prirastek 300 K, bi plačal dotični posestnik,

ne glede na dobo, koliko časa je bil lastnik te parcele, 29 K 70 vin. Recimo pa, da je imel lastnik to parcelo v posesti najmanj pet let in ne več kot deset let, se mu zniža davščina za 5 %, to je 1 K 49 vin., in bi torej plačal 28 K 21 vin. Ko bi pa imel to zemljišče v posesti že 20 let, znižala bi se mu ta davščina za 20 %, to je za 5 K 94 vin., in bi plačal le 23 K 76 vin. Če bi imel to parcelo v posesti nad 30 let, bi se mu ta davščina znižala za 50 % in bi plačal le 14 K 85 vin.

Ta davščina od čistega prirastka je pač neznatna, če se pomisli, da je dotičnik napravil brez posebnega truda lep dobiček, ker so mu bili pri odmeri davščine od prirastka odšteti že vsi stroški.

Iz teh kratkih pojasnil lahko razvidite, da je ta zakonski načrt popolnoma opravičen, in prosim visoko zbornico, da preide v specialno razpravo. (Odobrovanje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Otvorjam nadrobno razpravo. K besedi sta oglašena gospod poslanec dr. Triller in gospod poslanec dr. Eger.

Besedo dobi gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Ko so se lansko jesen zbrali v posvetovanje razni deželni zbori avstrijski, so morali začuti žalostno novico, da z državno asanacijo deželnih financ ne bo nič, da je država odklonila vse tozadevne predloge ter navezala dežele na samopomoč, češ: Pomagajte si sami in Bog Vam bode pomagal! Namigavala je poleg tega, saj se dežele lastijo povišanja doklad in naklade na pivo, torej na najbolj nesimpatičnih davščinah. Spominjamo se na velik vrišč, ki je nastal vsled tega vladnega stališča zlasti na Nižjem Avstrijskem in ki je našel posebno glasen odpor zoper zvišanje doklade na pivo. Tedaj pa je prišla vlada v zadnjem hipu še z nekakim namečkom ter predložila deželnim zborom dva vzorna zakona, o uvedbi davščine od prirastka na vrednosti nepremičnin, češ: dežele, tukaj imate vir novih dohodkov.

Pred vsem, moja gospoda, je torej treba raziskavati, če je ta davščina, ki je ravnokar v razpravi, sposobna tudi le za delno asaniranje deželnih financ in ali zamore le deloma razbremeniti državo od tistih dolžnosti, ki jih ima brezdvomno napram deželam. To vprašanje moramo zanikati, zanikati posebno glede alpskih deželâ, ki so še strogo agrarskega značaja in zaradi tega, kakor bom to skušal dokazati v kratkih besedah, posebno neugodne za to novo davščino. Vrh tega pa je mišljena ta davščina z vsega spočetka kot e m i n e n-

t n o k o m u n a l n a d a v š č i n a i n; zaradi tega za dežele ne prihaja v zadostni meri v poštev; končno pa je, kakor vse dobro v Avstriji, prišla tudi davščina na prirastek od nepremičnin prekasno. Jaz akceptiram princip, na kateri se oslanja davščina, in pravim; da je ta davščina načeloma vseskozi opravičena in socialna, ampak zlasti v eminentno agrarnih deželah ne bode še dolgo dosegala nobenega efekta. Zamišljena je bila ta davščina na Nemškem, tam, kjer rapidno napreduje industrializiranje dežel, kjer vsled zgradbe novih prometnih cestâ, vsled nove industrije, vsled rapidnega naraščanja mest cene zemljišč in stavbišč de facto tako naraščajo, da duri in okna odpirajo nezdravi, takozvani terenski špekulaciji, in popolnoma opravičeno je, da se zadeva to špekulacijo s primerno davščino; to pa na korist tistega faktorja, ki ima zaslugo za povzdigo cene zemljišč, in ta faktor je v prvi vrsti občina. O b č i n a mora graditi nove ceste, jih kanalizovati, skrbeti za razsvetljava itd., občina je tisti produktivni faktor, ki meče v naročje terenskemu špekulantu nezasluzen dobiček. Priznati pa moram, da bo vsled nekega zakona, katerega smo zadnje dni sklenili, pri nas tudi dežela postala tak faktor, ki ima pravico do te davščine. Zakon, katerega imam v mislih, je novi cestni zakon. Po tem zakonu se bo na deželi marsikatero breme, katero so doslej nosile občine, prevalilo na deželo, in zato popolnoma odobravam, da si je deželni odbor odbral od obeh vladnih načrtov onega, ki daje tudi deželi primeren del dohodkov te davščine. Vlada je predložila dva načrta. V prvem načrtu je smatrala to davščino kot strogo komunalno in je prepustila, da občine to davščino za se uveljavljajo in tudi za se spravljajo. Drugi načrt pa ima v mislih, da bodi to kombinirana davščina, katere bouda deležni dežela in pa dotična občina. Jaz sem za to, da se deli dohodek med deželo in občine ter i z v z a m e m, pa izjemoma, L j u b l j a n o. To izjemo bom tudi opravičil. Seveda posebnega hipnega efekta ni pričakovati ne za deželo, ne za občine na deželi. Prekasno prihajamo. Če bi imeli mi ta zakon, predno se je začela graditi alpska železnica, potem bi bila marsikatera občina na Gorenjskem spravila lepe tisočake od terenske špekulacije. Špekulantje, ki zasledujejo gospodarsko politiko, veliko poprej izvedo, kje bo tekla železnica, kakor pa neuko ljudstvo, in tako se zgodi, da pokupijo vsa zemljišča ob železnici, katera potem često za desetkratno ceno prodajo. Posebno se interesirajo taki špekulantje za zgradbo kolodvorov. Kadar zvedo, kje se bo gradil kak kolodvor, pokupijo vsa zemljišča v bližnji okolici, katera prodajajo potem za naravnost ogromne cene, med tem ko so jih sami dobili od kmeta za nič. Nekak »Probekantin-

chen« za ta novi zakon utegne postati Bela Krajina, kjer bode zelo dobro uplivala na omejitve terenske špekulacije. Prav je, ako dobi tu poleg občine tudi dežela svoj delež. Saj bo imela tudi dežela stroške za dovozne ceste itd. Čisto drugačen je pa položaj glede Ljubljane. Ljubljana je edino mesto v deželi, ki skrbi in bode skrbelo tudi po novem cestnem zakonu, navzlic lepo donečim obljubam gospoda poslanca dr. Šusteršiča, samo za svoje ceste, razsvetlavo, kanalizacijo, itd.; vsled tega bi se Ljubljani zgodila velika krivica, ako bi morala polovico te davščine odstopiti deželi.

Moja gospoda! V dokaz, da tukaj ne govori iz mene zgolj kaka subjektivna ljubezen do mojega volilnega okraja, usojam si prečitati tozadevno poročilo dunajskega mestnega sveta na zadnjem »Städtetagu«. Mestni zastop dunajski je, uvažuj oba zakonska načrta, izjavil se glede soudeležbe dežele in pa potrditve te davščine v statutarnih mestih doslovno sledeče (bere — liest):

»Vom Standpunkte der Gemeindeinteressen ist aber an ihm auch noch die ungerechte Aufteilung des Steuerertrages zwischen Land und Gemeinde zu beanstanden. Wenn eine Bodenwertzuwachs-Abgabe eingeführt wird, so gebührt sie zum weitaus überwiegenden Teile der Gemeinde; eine Aufteilung zu gleichen Teilen zwischen Land und Gemeinde ist insbesondere für die Großgemeinden — čujte, gospoda, — unannehmbar. Denn gerade in ihnen trägt die Landesverwaltung zur Schaffung der Bodenwertsteigerung fast gar nichts bei, und umgekehrt müssen vielmehr die Großgemeinden den größten Teil des Landeserfordernisses, welches den kleineren Gemeinden zugute kommt, vermöge ihrer überwiegenden Steuerkraft aufbringen. Die kostspieligsten Zweige der lokalen Selbstverwaltung — und gerade sie sind es, welche die Bodenwerte erhöhen — müssen die Großgemeinden aus ihren eigenen Mitteln besorgen. An den dadurch bewirkten Wertsteigerungen nimmt die Landesverwaltung in der Form des erhöhten Ertrages der allgemeinen Landesumlagen ohnehin mehr als gebührl. teil. Daß sie aber auch noch von den besonderen, diese Wertsteigerung treffenden Abgaben die Hälfte erhalten soll, wäre der Gipfel der Ungerechtigkeit.«

Tako torej dunajski občinski zastop, in jaz si usojam Vas opozarjati na znano dejstvo, da je prvi deželni zbor, ki se je pečal s tem zakonom, veliko liberalneje uvaževal večje pravice občin do te davščine, kakor pa to stori predležeči zakonski načrt. To je bil koroški deželni zbor, ki je določil, da se davščina nima porazdeliti po enakih delih na deželo in občine, ampak da imajo dobiti občine 70 % te dav-

ščine, občine z lastnim statutom, ki jo same pobirajo, pa 80 %. Torej, gospoda, če sedaj uvažujete eksepconelno stališče Ljubljane v deželi kranjski, potem bode pač prišli do prepričanja, da bi se Ljubljani s to porazdelitvijo, kakor je mišljena v tem zakonskem načrtu, zgodila velika krivica, in zato si bom usojal v špecijalni razpravi staviti posebne izpreminjevalne predloge.

V ostalem bi omenil samo še nekaj. Gospod poročevalec je rekel, da je na Nemškem dosegla ta davščina lepe uspehe. Jaz še enkrat naglašam, da velja to samo za industrialne province in da je tam zamišljena kot komunalna davščina in da je leta 1908. akceptiralo že 164 nemških občin to davščino. Ampak glavnega principa teh nemških zakonov naš načrt ni uvaževal. Bodenreformerstvo, iz katerega se je rodila ta davščina, v prvi vrsti zahteva, da se vsako stavbišče obdači permanentno in ne le za slučaj odtujitve po pravi vrednosti, ne pa po tistem smešnem katastralnem donosu. Če ima kdo danes v Ljubljani stavbišče, ki je vredno 50.000 K, in s katerim hoče špekulirati, tedaj prav rad plača tistih par vinarjev zemljiškega davka—in čaka! Pravično in prav pa bi bilo, da bi on plačal zemljiški davek od faktične vrednosti, in le potem, če bi se to uveljavilo, bi se dosegel tisti efekt, o katerem govori motivno poročilo, t. j. hitrejše zazidavanje stavbišč in s tem znižanje cen stanovanj. Le s permanentnim visokim davkom bi se doseglo, da bi se prazna stavbišča hitro zazidala ter bi se tako odpomoglo pomanjkanju stanovanj. S tem pa, če obdačimo samo promet, ne bo v tem oziru veliko pomagano. Jaz torej obžalujem, da se v naš zakon ni sprejel ta glavni princip bodenreformerstva.

V ostalem je pa položaj tak, da je tudi za Ljubljano ta zakon prišel po krivdi države prekasno. Če bi bila Ljubljana imela to davščino takoj po potresu, tedaj bi finance Ljubljane danes izgledale nekoliko drugače, ne da bi bili krvaveli pri tem ljubljanski davkoplačevalci; zadet bi bili namreč samo tisti terenski špekulanti, ki so zgolj po zaslugi mestnega gospodarstva, ki je mesto hitro moderniziralo, si pridobili ogromnega dobička. Jaz sem to stvar sprožil že pred šestimi leti v občinskem svetu ljubljanskem, a takrat deželni zbor, žalibog ni deloval, in tako zadeva ni bila izpeljana. Zgolj bolezen bivšega župana Hribarja je pa kriva, da danes ne leži pred nami poročilo in peticija mestnega sveta, da naj se vpelje ta davščina za Ljubljano tako, da cela davščina pripade občini.

To je vse, kar sem hotel povedati v generalni debati. Jaz in moji somišljeniki priznavamo, kakor rekoč, da je načelo pravično in koristno, v interesu Ljubljane pa tudi že v tem

stadiju debate apeliramo na Vašo razsodnost in pravičnost. (Odobravanje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Landeshauptmann:

Zum Worte gelangt nun der Herr Abgeordnete Dr. Eger.

Ich erteile ihm dasselbe.

Abgeordneter Dr. Eger:

Hohes Haus! Vor uns liegt ein Gesetzentwurf von sehr feiner Ausarbeitung und man sieht es demselben auf den ersten Blick an, daß die legislativen Abteilungen der verschiedenen Ministerien die Erfahrungen, die man in Deutschland gesammelt hat, wo die Wertzuwachsabgabe als Kommunalsteuer in zahlreichen Städten eingeführt ist, sich zunutze gemacht haben. Vom gesetzestechnischen Standpunkte aus kann man daher nur eine helle Freude an dem Entwurfe haben; ganz anders steht es jedoch mit dem Inhalte des Gesetzentwurfes. Es heißt im Berichte des Landesausschusses, daß für die Einführung einer Wertzuwachsabgabe vor allem nachstehende Gründe maßgebend waren (bere — liest): »Die Eindämmung der Bodenspekulation, die Ausübung eines Zwanges zur rascheren Verbauung der Grundstücke und dadurch auch zur Abhilfe der Wohnungsnot, Partizipation der Allgemeinheit, insbesondere des Landes und der Gemeinden an den durch ihr Verdienst geschaffenen Werten . . .« usw. Hohes Haus! Ich kann mir nicht helfen, allein auf mich macht das Ganze den Eindruck, daß in Krain eigentlich doch nur das letzte Motiv tatsächlich in Frage kommt. Eine Bodenspekulation kommt nicht in Betracht, weil in Krain nirgends eine solche existiert. Dann heißt es: der Wohnungsnot — richtiger hieße es »Wohnungssteuerung« — soll abgeholfen werden, allein der wird auch durch das Gesetz nicht abgeholfen, denn die Baugründe werden in der Folge nur noch teurer und die Wohnungen daher auch nicht billiger werden. Also bleibt nur der fiskalische Beweggrund übrig; bei dem Wettrennen zwischen Staat, Land und Gemeinden auf der Suche nach neuen Abgaben ist man eben auch zu dieser neuen Steuer gekommen. Ich kann mich daher mit der Vorlage nicht befreunden, und zwar sind es hauptsächlich drei Gründe, wegen welcher dieselbe einen unsympathischen Eindruck auf mich macht.

Der erste Grund ist der, daß diese Steuer meiner Ansicht nach eine Fiskalsteuer schlechtesten Art ist, weil das Erträgnis derselben in gar keinem Verhältnisse zu den Kosten der Einhebung stehen wird. Es soll ein

eigenes Amt geschaffen werden, das Land wird die Einhebungskosten zu tragen haben und gerade der vom Ausschusse in Antrag gebrachte Zusatz zum § 27, wonach gleich ein 5 % Regiebeitrag vorweggenommen werden soll, bildet einen klaren Beleg dafür, in welchem Verhältnisse die Regiekosten zum Erträgnisse der Steuer stehen werden. Das ist der erste Grund, der mir die Steuer unsympathisch macht. Ich bin überzeugt, daß das finanzielle Ergebnis ein minimales sein und nicht ein einziges Loch in den Landesfinanzen damit wird gestopft werden können.

Der zweite Grund ist die Erwägung, daß die Vorlage des Gesetzes in der heutigen Zeit ein Unrecht bedeutet, und zwar in erster Reihe ein Unrecht bezüglich der Stadt Laibach. Wir wissen, daß die infolge des Erdbebens der Stadt eingeräumten Steuerbegünstigungen mit Juni 1910 ihr Ende gefunden haben. Wer bauen wollte, hat schon gebaut, und die Bauten, die noch aufgeführt werden, beziehungsweise die noch bevorstehenden Übertragungen von Grundstücken werden ein so geringfügiges finanzielles Erträgnis abwerfen, daß es sich wahrlich nicht auszahlt dafür ein eigenes Gesetz, wie das vorliegende, zu schaffen.

In zweiter Linie kommt Unterkrain mit Rücksicht auf die neu auszuführende Eisenbahnstrecke in Betracht.

Meine Herren, ich muß ganz offen erklären, ich vertrete nicht die unterkrainen Gegenden, durch die die neue Bahn führen wird, aber ich betrachte es als ein schweres Unrecht, daß nun die Unterkrainer das Bad ausgießen sollen, nachdem Oberkrain bei der Alpenbahn bereits seinen Gewinn eingestrichen hat. Diese Gegenden sind die ärmsten in ganz Krain, tausende und tausende sind genötigt in Amerika sich einen besseren Erwerb zu suchen, ganze Dörfer sind ohne Männer, und da wäre es wohl nur recht und billig, wenn man es diesen Leuten vergönnen würde, daß ihnen das Geld, zu dem sie durch Verkauf ihres Grundes und Bodens kommen können, voll und ganz gelassen würde, damit sie in die Lage versetzt werden, sich einen Spargroschen auch anders zu erwerben, als durch die Auswanderung nach Amerika.

Der dritte Grund, der mich gegen den Gesetzentwurf stimmt, ist im § 30 gelegen. Der § 30 bestimmt (bere — liest):

»Die Wirksamkeit dieses Gesetzes beginnt mit dem Tage der Kundmachung der Vollzugsverordnung und endet mit 31. Dezember 1917.«

Hohes Haus, diese Terminierung des Gesetzes macht absolut den Eindruck, daß der Staat dieses Gesetz gewissermaßen als ein Versuchskaninchen bei uns ausspielt. Wir werden nichts anderes haben, als das Odium,

eine neue Steuer in Krain eingeführt zu haben, die uns, wenn sie sich bewähren sollte, wieder weggenommen werden wird.

Nun kommt aber noch ein weiterer Umstand hinzu, der mir das Gesetz nicht sympathisch macht, und ich erlaube mir diesbezüglich die Aufmerksamkeit des hohen Hauses auf einen Mangel des Gesetzes zu lenken. Dasselbe berücksichtigt nämlich in keiner Weise eine längere als eine 30 jährige Besitzdauer. Der § 13 bestimmt, daß sich der nach Absatz 1 und 2 dieses Paragraphen berechnete Abgabebetrag bei einer Besitzdauer von mehr als 30 Jahren um 50 % ermäßigt. Was dann zu geschehen habe, wenn diese Besitzdauer 50, 60 oder 100 Jahre beträgt, wenn sich ein Besitz seit Menschengedenken in einer Hand befunden hat, darüber enthält das Gesetz keine Bestimmung. Von einer Bodenspekulation kann in einem solchen Falle absolut nicht die Rede sein und mithin entfällt auch dieses Motiv der Besteuerung. Der Wertzuwachs besteht im Unterschiede zwischen dem einstigen Erwerbswerte und dem zukünftigen Verkaufswerte. Also muß der Erwerbswert festgestellt werden. Wie soll das möglich sein, wenn es erst nach 50 bis 60 Jahren geschehen soll. Der Erwerbswert muß aber festgestellt werden; hiezu müßten dann die betreffenden Auskunftspersonen rein aus den Gräbern auferstehen. Für die Berücksichtigung der längeren Besitzdauer spricht auch der Umstand, daß nach § 9 des Gesetzes »alle nachweisbaren Aufwendungen, welche der Veräußerer oder seine Rechtsvorgänger in dem der Bemessung der Abgabe zugrunde zu legenden Zeitraume zur dauernden Erhöhung des Wertes der Liegenschaft gemacht haben, also insbesondere Kosten für Neu-, Zu-, Auf- und Umbauten« usw., usw. dem Erwerbspreise behufs Ermittlung des abgabepflichtigen Wertzuwachses hinzuzurechnen sind.

Wenn nun eine Realität nach 60 jähriger Besitzdauer verkauft wird, so müßte man von jedem Besitzer verlangen, sich ein eigenes Archiv und einen eigenen Sekretär zu halten, der die Evidenz über alle diese Ausgaben führen müßte.

Alles dies sind Momente, welche dafür sprechen, daß eine Bestimmung in das Gesetz hineingehört, nach welcher bei einer Besitzdauer — sagen wir — von mehr als 50 Jahren jede Wertzuwachsabgabe entfällt.

Dies, meine Herren, sind die Gründe, die mir das Gesetz nicht begrüßenswert erscheinen lassen, ich erkläre aber, daß unser Klub nichtsdestoweniger für das Gesetz stimmen wird, damit es nicht heißt, daß wir für irgendeine Steuer nicht gestimmt hätten, die wir ja

sonst vom Standpunkte der Landesfinanzen begrüßen müssen. (Odobranje na desni. — Beifall rechts.)

Deželni glavar:

Besedo dobi sedaj gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Konstatiram najprej, da sta se oba predgovornika pravzaprav merito-rično izrekla za zakon, kakor ga je predložil deželni odbor. Odgovoril bom samo na nekatere podrobnosti in na neke pomisleke obeh gospodov predgovornikov, ki pa niso taki, da bi nas zadržavali, da ne bi prešli v specialno debato in ne sprejeli zakona v taki obliki, kakor je predložen.

Gospod dr. Triller se je postavil na stališče, da je v prvi vrsti poklicana občina, da ima dobiček od prirastka na vrednosti. Tudi naš zakon predlaga to in se ozira na občino, ampak, gospodje, če naredimo deželni zakon, potem moramo vendar za deželo iskati dohodkov, in videli ste, da prevzame dežela nase vse delo in ves odij, in je torej čisto pravično, da dobi dežela svoj delež. Dežela mora enakomerno postopati in ne more delati za nekatere občine izjem, kajti sicer pride ena občina za drugo in izjem ne bode ne konca ne kraja. Uvaževati morate pa tudi to, da ni samo delovanje občine, katera je povzdignila vrednost, ampak tudi delovanje države in dežele, in ravno sedaj, ko izda dežela tolike svote za splošni napredek dežele, ko se je vsled tega delovanja deželnega zastopa vrednost zemljišč že povzdignila, je popolnoma pravično, če privatniki, ki imajo dobiček od dežele, dajo en del tega dobička nazaj. Pomislite na razne stavbe. Tudi to so dela, ki pridejo privatnikom v korist, in popolnoma pravično je, če en del tega dobička izterjamo od privatnikov nazaj.

Gospod dr. Triller je omenjal princip, katerega nismo mogli sprejeti v zakon, namreč da bi se davek plačeval po vrednosti kakega stavbišča, katero v vrednosti vedno raste. To bi bilo gotovo idealno in zlasti za mestne občine pravilno, ampak to je iz tehničnih vzrokov neizvršljivo, kajti mi bi morali neprenehoma imeti cenitve po vsej deželi. To pa ni izvršljivo. Jaz sem prepričan, da niti mestne občine, ki imajo hiter pregled, ne bi mogle tako postopati, kajti prvič je silno težavna taka cenitev, ki nima nobene podlage, in drugič bi vsak posestnik ugovarjal in rekel, zakaj me obdavčite za vrednost, od katere ničesar nimam? Prirastek na nepremičnino se šele izkaže pri prodaji, in takrat se dotična razlika tudi konstatira.

Glede ugovora gospoda poslanca dr. Egerja bi omenil, da trditev, da špekulacij z zemljišči v kranjski deželi ni, gotovo ne velja. Mi imamo špekulacije z zemljišči, in sicer ne samo v okolici mest in v mestih samih, ampak tudi na deželi. Pomislite na tiste velike špekulacije z gozdovi! Pomislite na tisto nakupovanje in razkosavanje zemljišč, ko pridejo prodajalci in upijanjajo kupce, ki jim plačujejo velikanske svote za zemljišča, katera so sami jako po ceni kupili! To je tisto, kar hočemo v prvi vrsti zadeti. Mi hočemo zadeti špekulacijo, ampak v posameznem slučaju je silno težko konstatirati, ali je kupec špekuliral z dotičnim zemljiščem, ali ne. Vrednost naših zemljišč sedaj še ni končno dognana. Čimbolj se bode razvijala industrija v deželi, tembolj bode rasla tudi vrednost zemljišč. G. dr. Eger je rekel, da s tem ne dosežemo svojega namena, ker vsled tega ne bodo zemljišča cenejša in da s tem ne bo za stanovansko politiko storjenega ničesar. Ampak s tem, da se zakon obrača proti špekulaciji, bode zadrževal, da se ne bodo špekulacije v preveliki meri vršile.

Prvi hip ta zakon ne bode dosegel tega, kar nameravamo, ampak v teku časa. To je gotovo. Ker se bode s tem zakonom omejila špekulacija, bodo nastale redne socialne razmere in zato za nas ni bil merodajen finančni efekt tega zakona. Mi danes nič ne vemo o tem, koliko bo ta davščina nesla ter se tudi nismo pečali s statistiko, ker bi nas napačna statistika privedla kvečemu na napačna pota. Finančni efekt ni bil merodajen, ampak socialno-politični efekt, ki ga pričakujemo v bodočnosti.

Jaz nisem tak pesimist, kakor gospod dr. Eger. Prvič imamo že urad, kateremu lahko naložimo to delo in to je nadzorništvo naše deželne naklade. Ta urad je jako dobro vpeljan ter ima nastavljene svoje organe po celi deželi. Računati pa moramo tudi na sodelovanje občin, ki bodo same v veliki meri interesirane pri tej davščini. Občine nam bodo pomagale pri konstatiranju prirastka vrednosti, kar nam bode poslovanje silno olajšalo.

Seveda bode moral ta deželni urad, kateremu bode izročeno izračunavanje in izterjavanje tega davka, postopati človeško in ne birokratično in ne bode smel dotičniku ugrabiti zadnjega vinarja, ampak imeti bode moral pred očmi socialno-političen namen tega zakona. Postopanje tega urada ne sme biti nikdar drakonično in ne bode smel preganjati ne kupca in ne prodajalca ter jima obešati sodne cenitve na vrat. Sicer pa bode ta davek večinoma tako majhen, da se ne bode priporočala sodna cenitev. Slednjič je pa dopusten tudi priziv na deželni odbor in ta gotovo ne bo dopustil, da bi kak prehud fiskalist koga preveč raztrgal.

Dalje se je grajalo, da smo sprejeli od občin 5-odstotni režijski prispevek. Tega nismo storili na podlagi računov, ampak s 5 % smo sedaj začeli. Sprejeli smo pa določbo, da deželni zbor lahko vsako leto ta prispevek regulira. Če se izkaže, da se dá z manjšim prispevkom izhajati, se bode znižal, če bo pa ta prispevek tako majhen, da se ne bode dalo ž njim izhajati, ima pa deželni zbor tudi moč, da ga lahko zviša, ampak občino mora varovati, da ne dobi nikdar manj kakor eno tretjino vsega donosa.

Kakšne krivice za Ljubljano jaz ne vidim, kajti gospod dr. Triller je s svojega stališča kot zastopnik Ljubljane obžaloval, da se ta davščina ni že preje upeljala, in sicer takoj po potresu. Takrat bi bila gotovo največ nesla, sedaj so se razmere precej ustanovile in ta davek bo stopil v precej urejenih razmerah v veljavo.

Kar se tiče Dolenjcev, omenjam, da se tem ni treba ravno preveč bati tega novega zakona. Kajti do 10 % so prirastki itak vsakega davka prosti in koder so dotična posestva v lasti ene rodbine že veliko vrsto let, bode ta davek zelo majhen. Prizadeti bodo morda tisti, ki že sedaj kupujejo posestva, da bi jih potem drago prodajali. Te zadeti je pa pravično. S tem ne udarimo domačih posestnikov, ampak tiste, ki pridejo od zunaj, pokupijo zemljišča in pri tem opeharijo domače lastnike.

Da je zakon terminiran do leta 1917., tudi nam ni všeč. Mi bi raje imeli, da bi ta zakon ne bil nič terminiran, ampak jaz ne vem, zakaj vlada to zahteva. Mogoče, da ima finančni minister v mislih, da nam bode to davščino vzel, če bo kaj nesla. Toda mi bomo vendar nekaj imeli, namreč pravico zahtevati od vlade, da nam dá primerno kompenzacijo za to, kar smo izgubili.

Glede časa se mi zdi 30 let dovolj, zakaj to je doba, po kateri se računa znižanje te davščine. Kajti 30 let je doba ene generacije, in da bi bili posestniki, ki so dalj časa lastniki kakega zemljišča, kakor pa skozi eno generacijo, oproščeni tega davka, to bi z ozirom na tiste, ki morajo davek nositi, ne bilo pravično. Neopravičena je bojazen, da bi bil posameznik preveč šikaniran, da bi moral imeti arhiv in enega tajnika, ki bi mu vse to vodil. Ne predstavljajmo si vsega tako skrajno birokratično! Ta davščina bo v rokah dežele in če se pokaže kaj nezdravega, je pa vedno v rokah deželnega zastopa, da pride s kako potrebno remeduro.

Toliko sem hotel pripomniti in prosim, da se preide v specialno debato.

Deželni glavar:

Ker ni oglašen noben govornik več, ima končno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Žitnik:

Po pojasnilih, katere je podal neposredni gospod predgovornik, nimam pravzaprav ničesar pripomniti. Dovolil si bom le par kratkih opazk.

Gospod dr. Triller je omenjal, da bode ta davek neznamen, ker so alpske dežele zanj neplodne. Gospodje, mi vendar upamo, da se bodo alpske dežele industrializirale (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Kaj bode pa gosp. komercialni svetnik Povše rekel?«) in pričakujemo novih železnic, in vsled tega mislim, da je ta pomislek neopravičen. Dalje pravi, da je prišel prekasno. Pregovor pravi: Bolje prekasno, kakor nikdar. Kar smo zamudili, smo zamudili. Potem se sklicuje na Ljubljano, ki bo glede te davščine najbolj prizadeta, ter nam za vzgled navaja Dunaj. No, to so stari ugovori, ki kažejo na več ali manj umetno razliko med deželo in mestom. Toda v Ljubljani so stavbišča večinoma že zazidana in stavbišča rastejo samo v okolici. Omenjam pa tukaj, in gospod zastopnik Ljubljane mi ne bo zameril, da imajo ravno zemljiški posestniki v Ljubljani veliko več dohodkov, kakor pa posestniki na deželi, ki so po osem do deset ur oddaljeni od mesta, in je torej popolnoma upravičeno, če od teh svojih dohodkov kaj plačajo za javni blagor. Gospod dr. Eger je rekel, da se je na Nemškem vpeljala ta davščina samo kot občinska — komunalna. To je res, ampak načrt je bil predložen za državno davščino. Ta načrt je bil tudi v državnem zboru sprejet v dveh branjih, v tretjem branju je bil pa odklonjen samo radi znanih intrig proti Bülowu. Če nam hoče vlada ta davek leta 1917. vzeti, potem imamo, kakor je že gospod dr. Lampe omenjal, pravico zahtevati od vlade, da nam da kako odškodnino. Če pa imamo v mislih špekulanta, potem moramo ta zakon le pozdravljati. Špekulant čaka kolikor mogoče veliko let, da poskoči zemljišče v vrednosti. Sedaj pa, če bode videl, da je velik prirastek vsled daljše dobe let (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Čim več let bode čakal, tem manjša bode davščina!«), čim dalje bode čakal, tem manj bode sicer davka plačal, toda izgubil na obrestih, in vsled tega bo zemljišče prej prodal. To je moje mnenje.

Drugih posebnih ugovorov ni bilo, in zato, gospodje, predlagam, da preidemo v nadrobno razpravo.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga prehod v nadrobno razpravo.

Gospodje, ki pritrdite temu predlogu, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Prehod v nadrobno razpravo je sprejet.

Specialno razpravo bom uredil takole:

Najprej bodemo debatirali skupno od § 1. do vštetega § 4. Druga skupina bo od § 5. do § 11. in tretja od § 12. počenši do konca.

Pozivljem gospoda poročevalca da uvede nadrobno razpravo.

Poročevalec dr. Žitnik:

Torej glede §§ 1. do 4. nimam ničesar omeniti, ker je stvar jasna po zakonu, samo to omenjam, da je pri § 2., 7. točka vstavljena, in pri § 4., točka 3. je finančni odsek pristavil za besedo »potomci«, besede »ali na zeta (sinaho)«, — v nemškem tekstu pa »oder an den Schwiegerohn (Schwiegertochter)«.

Ta odsavek je jako pravičen.

Landeshauptmann:

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Dr. Eger.

Abgeordneter Dr. Eger:

In Konsequenz meiner früheren Ausführungen stelle ich in der Spezialdebatte nachstehenden Zusatzantrag.

Im § 3 heißt es nämlich:

»Von der Entrichtung der Wertzuwachsabgabe sind weiter befreit Übertragungen,

1. sofern der Wertzuwachs 10 Prozent des Erwerbswertes nicht übersteigt;

2. im Wege der Zwangsversteigerung.«

Und nun stelle ich zu § 3. nachstehenden Zusatzantrag.

»Absatz 3 hat zu lauten:

3. bei einer Besitzdauer von mehr als 50 Jahren. Bei der Feststellung der Besitzdauer sind die unter Punkt 1 bis 6 angeführten Übertragungen so zu behandeln, als ob durch sie ein Besitzwechsel überhaupt nicht bewirkt worden wäre.

3. pri posestni dobi od več kot 50 let. Pri določitvi posestne dobe je s prenosi, navedenimi pod točko 1 do 6 ravnati tako, kakor bi se po njih sploh ne bila izvršila nobena prememba posesti.«

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec zaključno besedo.

Poročevalec dr. Žitnik:

Jaz mislim, če se že stavi ta dostavek, da bi bilo morda bolj umestno, da bi se stavil na koncu § 13., ker tam se ravno govori, da se

davščina zniža, čim dalje ima kdo kako parcelo v posesti. Jaz bi torej mislil, da se stavi ta dostavek na koncu § 13.

Deželni glavar:

Proti §§ 1. in 2. ni bilo ugovora.

Gospodje, ki se strinjate s tema paragrafoma, prosim, da blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim glasovati o § 3., kakor ga imate tiskanega v prilogi 262.

Gospodje, ki se strinjate s § 3. brez dodatnega predloga gospoda poslanca dr. Egerja, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj prosim one gospode, ki se strinjajo tudi z dodatnim predlogom gospoda posl. dr. Egerja, — die Herren welche mit dem Zusatzantrage des Herrn Abgeordneten Dr. Eger übereinstimmen, — da blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je manjšina in je odklonjen.

Sedaj bomo glasovali o § 4., kakor ga nasvetuje gospod poročevalec.

Gospodje, ki se strinjate s § 4. po predlogu gospoda poročevalca, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride na vrsto druga skupina specialne razprave, to je o §§ 5. do 11.

Prosim gospoda poročevalca, da uvede razpravo o tej drugi skupini.

Poročevalec dr. Žitnik:

Nimam ničesar omeniti, ker že naslovi teh paragrafov zadostno pojasnjujejo njih vsebino.

Deželni glavar.

Otvarjam debato. Želi kdo gospodov govoriti?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne bomo glasovali skupno o §§ 5, 6, 7, 8, 9, 10. in 11.

Gospodje, ki se strinjate s temi paragrafi, prosim, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

S o g l a s n o sprejeto.

Sedaj pride na vrsto tretja skupina, to so §§ 12 do 31.

Prosim gospoda poročevalca, da uvede razpravo.

Poročevalec dr. Žitnik.

Jaz bi samo omenil, naj se pri § 13. v slovenskem tekstu popravi »Prirastek na vrednosti« v »Davščina od prirastka na vrednosti«. Pri § 27., kakor ga imate v poročilu tiskanega, naj se pri drugem odstavku vstavi dostavek: »ter petodstotni režijski prispevek. Ta režijski prispevek deželni zbor vsako leto lahko zviša ali zniža, vendar pa mora občini ostati najmanj ena tretjina donosa«.

V nemškem besedilu je za besedo »Schätzungskosten« napraviti vejico, besedo »und« izpustiti in vstaviti za besedo »Exekutionskosten« »und ein 5% Regiebeitrag«. Dalje je dostaviti: »Diesen Regiebeitrag kann der Landtag jedes Jahr erhöhen oder ermäßigen, doch muß der Gemeinde mindestens ein Drittel des Ertrages verbleiben.«

Pri § 30. bi omenil samo to, da je čas omejen do l. 1917. iz tega vzroka, ker so vsi doneski države deželam tudi določeni do tega časa in to je v zvezi z avstro-ogrsko nagodbo, kakor se je ta svoj čas uveljavila, če tudi brez vednosti ali celo proti volji parlamenta.

L. 1917. namerava vlada tudi vpeljati nov davčni sistem v Avstriji in s tem je v zvezi tudi ta omejitev.

Deželni glavar:

Otvarjam debato. K besedi sta oglašena gospod poslanec dr. Triller kontra in gospod poslanec dr. Lampe pro.

Prvi dobi besedo kontragovornik gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

V konsekvenci stališča, katero sem zavzel v generalni debati, hočem predlagati, naj se celotna davščina, ki se izterja v mestni občini ljubljanski prepusti njej. Izterjuje naj jo pa mestna občina sama, kakor je to določeno v koroškem zakonu glede Celovca in zaradi tega predlagam k §§ 16., 21. in 27. primerne dostavke.

K § 16. predlagam sledeči dostavek: »... oziroma v Ljubljani mestnemu magistratu«,

k § 21. I. odstavek, dostavek: »... oziroma pri blagajni mestnega magistrata v Ljubljani«,

in k § 27., I. odstavek pa dostavek: »... le mestni občini ljubljanski pristojna celotna davščina predpisana in izterjana v njenem pomeriju«.

Deželni glavar:

Besedo dobi sedaj vpisani progovornik gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Jaz ne morem biti za predloge gospoda poslanca dr. Trillerja. Prvič zaradi tega ne, da ker bi se med občinami delala razlika glede te davščine, drugič bi pa v Ljubljani bila dva urada, ki bi pobirala to davščino, en urad pri deželi, drugi pa pri magistratu. To bi bilo le dvojno in nepotrebno delo, in zato bom glasoval proti predlogu gospoda poslanca dr. Trillerja.

Pri § 30. pa stavljam sledeči spreminjalni predlog (bere — liest):

»Ta zakon zadobi veljavo z dnem 7. novembrom l. 1910.«

Pri takem zakonu mora biti termin določen. Ne vemo, kedaj bo zakon sankcioniran, iz čisto trgovskih razlogov je pa potrebno, da vsak ve, s katerim dnem stopi zakon v moč, in da sta na varnem ne samo kupec in prodajalec, ampak tudi dežela in občina.

Zato predlagam, da se dan, ko stopi ta zakon v veljavo, določi na 7. november t. l.

Deželni glavar:

Ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ako ne, je debata zaključena in gospod poročevalec ima končno besedo.

Poročevalec dr. Žitnik:

Ker je že gospod poslanec dr. Lampe odgovarjal gospodu dr. Trillerju in predlagal, da se njegov predlog odkloni, se ljaz kot referent samo pridružujem temu in predlagam v imenu finančnega odseka, da se ta dodatni predlog gospoda poslanca dr. Trillerja odkloni in sprejme načrt zakona tako, kakor ga je sklenil finančni odsek. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Salvavi animan meam!«)

Deželni glavar:

Proti §§ 12., 13., 14. in 15. ni bilo ugovora in bomo torej o teh paragrafih skupno glasovali.

Gospodje, ki ste za te paragrafe, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Pri § 16. imamo predlog gospoda poslanca dr. Trillerja, kateri nasvetuje dostavek: ». . . . oziroma v Ljubljani mestnemu magistratu«.

Najprej bomo glasovali o besedilu, kakor je nasvetuje finančni odsek, in potem o dodatku.

Tisti gospodje, ki ste za besedilo, kakor je imate pred seboj v prilogi 262., prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj pozivljem tiste gospode, ki so tudi za dodatek, nasvetovan po gospodu poslancu dr. Trillerju, da blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je v manjšini in je odklonjen. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: »Agrarci, agrarci!« — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Pusti jih no pri miru!«)

Pri §§ 17., 18., 19. in 20. ni bilo stavljenih nobenih spreminjalnih predlogov, in mi bomo torej skupno o njih glasovali.

Gospodje, ki ste za te paragrafe, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Pri § 21. je gospod kolega dr. Triller pri I. odstavku predlagal nek dostavek, kateri se glasi (bere — liest): ». . . . oziroma pri blagajni mestnega magistrata ljubljanskega«.

Mi bodemo torej glasovali najprej o I. odstavku § 21., kakor je tiskan v prilogi 262., in potem o dodatku gospoda poslanca dr. Trillerja.

Gospodje, ki ste za to tiskano besedilo, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto. In gospodje, ki ste za dodatek gospoda poslanca dr. Trillerja, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

In sedaj prosim glasovati še o drugem odstavku § 21.

Gospodje, ki ste za drugi odstavek § 21., blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Proti §§ 22., 23., 24., 25. in 26. ni bilo pomisleka, in mi bomo o teh paragrafih skupno glasovali.

Gospodje, ki ste za te paragrafe, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Pri § 27. imamo v prvem odstavku zopet dostavek, nasvetovan po gospodu poslancu dr. Trillerju, ki se glasi (bere — liest): ». . . . le mestni občini ljubljanski pristoja celotna davščina predpisana in izterjana v njenem pomeriju«.

Glasujmo najprej o tiskanem besedilu!

Gospodje, ki ste za to besedilo, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj bomo glasovali še o dostavku gospoda poslanca dr. Trillerja.

Gospodje, ki ste za ta dostavek, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je odklonjen.

Sedaj bomo glasovali še o ostalih odstavkih § 27.

Gospodje, ki se strinjate s temi odstavki, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj prosim glasovati o §§ 28. in 29., proti katerima ni bilo nobenih pomislekov.

Gospodje, ki ste za ta dva paragrafa, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Pri § 30. je gospod poslanec dr. Lampe nasvetoval sledeče (bere — liest): »Ta zakon zadobi veljavo s 7. novembrom 1910.«

Bomo glasovali najprej o tem spreminjalnem predlogu. Ako bo ta predlog sprejet, potem odpade potreba glasovanja o tiskanem besedilu. Konec »in jo izgubi z 31. decembrom 1917« ta seveda ostane.

Gospodje, ki ste za predlog gospoda poslanca dr. Lampeta, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim glasovati še o § 31.

Gospodje, ki ste za § 31., prosim, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

§ 31. je sprejet.

Sedaj pride še naslov in uvod.

Gospodje, ki ste za naslov in uvod, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Poročevalec dr. Žitnik:

Predlagam tretje branje.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga še tretje branje. Gospodje, ki pritrjujete zakonskemu načrtu tudi v tretjem branju, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Načrt zakona je v tretjem branju sprejet.

In sedaj predlaga finančni odsek še sledeče (bere — liest):

»I. Deželni odbor se pooblašča, da sme v smislu sklepa deželnega zbora z dne 28. decembra 1909 pred izposlovanjem Najvišje sankcije tega zakonskega načrta izvršiti potrebne izpremembe besedila, oziroma dopolnila, v kolikor odgovarja to smislu zakonskega načrta in ne zadeva bistvenih določil, če bi se zato pokazala potreba.

II. Deželnemu odboru se naroča, da sprejetemu načrtu zakona izposluje Najvišje odobrenje.«

Gospodje, ki pritrjujete tudi tema dvema predlogoma, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Pride sedaj še utemeljevanje nujnih predlogov. Razun nujnih predlogov, ki sta se prečitala pričetkom seje, sta mi došla še dva nujna predloga. Prvi je nujni predlog gospoda poslanca barona Borna in tovarišev. Prosim gospoda zapisnikarja dr. Zajca, da ga prečita.

Zapisnikar dr. Zajec:

(bere — liest)

»Dringlichkeits-Antrag.

Der hohe Landtag wolle mit Rücksicht darauf, daß der Bau der Oberkrainer Telephonlinie nur unter der Bedingung gesichert ist, daß im Lande 37.000 K aufgebracht werden, eine Subvention für diesen Zweck bewilligen und in den Voranschlag für 1911 einstellen, unter der Bedingung, daß auch der Steiner Bezirk in das Telephonnetz einbezogen wird. In formaler Beziehung beantrage ich die Zuweisung an den Finanzausschuß.

Laibach, 27. Oktober 1910.

Born m. p., Apfaltrern m. p., J. Lavrenčič m. p., Rechbach m. p., Višnikar m. p., Margheri m. p., dr. Triller m. p., Ciril Pirc m. p., Šusteršič m. p., Povše m. p., Krek m. p., Žitnik m. p., Jarc m. p., Franz Galle m. p.«

Deželni glavar:

In potem je še en nujni predlog gospoda poslanca dr. Lampeta in tovarišev, ki je podpisan od cele zbornice in ki se glasi (bere — liest):

»Nujni predlog

poslanca dr. Lampeta in tovarišev glede odškodnine kranjski deželi iz zneska, določene za dežele zaradi opuščene zgradbe vodnih cest.

Ker se opusti zgradba kanalov, ki naj bi vezali Donavo z Vislo, Odro, Moravo in drugimi rekami, hoče dati vlada deželam, ki nimajo od druge zveze s Trstom neposrednih koristi, kompenzacijo v višini nad 200 milijonov kron. Med dežele, ki nimajo od druge zveze s Trstom nobenih koristi, spada tudi Kranjska, koje večji del ima od te železnične proge celo škodo, kajti ta železnica prereže kranjsko deželo samo na severozapadni periferiji in vsled tega odvaja veliki promet od kranjske dežele. Vkljub temu torej, da ogromna večina kranjske dežele občuti vsled te železnice znatno škodo, bi morala kranjska dežela celo prispevati h kompenzaciji za druge dežele in bi imela torej dvojno škodo, ako je vlada ne sprejme v število onih deželâ, ki jim gre odškodnina.

Ogromna večina kranjske dežele je slej ko prej navezana na Južno železnico, ki z zvišanimi tarifi znatno obtežuje naše prebivalstvo.

Zato predlagamo:

Deželni zbor skleni:

Osrednja vlada se pozivlje, da pri kompenzaciji glede na stavbo kanalov s primernim zneskom upošteva tudi kranjsko deželo.

V Ljubljani, 27. oktobra 1910.«

In sedaj podam besedo gospodu predlagatelju Povšetu, da utemelji nujnost svojega predloga glede zvišanja tarifov na južni železnici.

Poslanec Povše:

Visoka zbornica! Ne bom porabil mnogo minut, da opravim to, kar so mi gospodje tovariši naložili, namreč da v tej zbornici ponovim najodločnejši ugovor, da bi Južna železnica tudi za l. 1911. dobila zopet dovoljenje 7odstotnega zvišanja prevoznih tarifov. Če smatramo kot potrebno zopet ponoviti ta protest deželnega zastopstva kranjskega, imamo za to povoda dovolj. Oglasili so se že razni deželni zastopi, razne korporacije in tudi železniški svet, ki so vsi odločno ugovarjali proti temu, da bi se zopet dovolil Južni železnici 7odstotni povišek na že itak veliko previsoke njene prevozne tarife. Ne bom ponavljal vsega tistega, kar sem že lansko leto navajal v tej zbornici, temmanj, ker je cela visoka zbornica sprejela tedanji moj predlog in ker se zvišanje tarifov ravno v naši deželi, ki je najbolj odvisna od Južne železnice občuti kot najhujši udarec. Gospodje, če se vozimo n. pr. na Dunaj po veliko daljši progi državnih železnic, pridemo v III. razredu po državni železnici tjakaj še vedno ceneje, kakor pa po veliko krajši progi

Južne železnice in isto velja glede blaga, kar našo kranjsko deželo tem hujše zadene, ker se gre pri nas, kar se tiče izvoza večinoma le za surovo blago — Rohmaterial. Lansko leto se nam je obljubilo, da se ta povišek dovoli samo za eno leto, bati se je pa, da se bo dovoljenje letos zopet ponovilo in v tej bojzani in skrbi me potrjuje neka vest iz predvčerajšnje »Tagespošte«. Tam se pravi (bere — liest):

»Wien, 19. Oktober. Der in die Nähe rückende Verlosungstermin für die drei- und vierzinsigen Südbahnobligationen, deren Amortisation jedoch zunächst unterbleiben soll, erfordert eine Reihe von Aktionen, die bereits eingeleitet sind. Die französischen Prioritäten haben die weitere Sistierung der Verlosungen nur auf ein Jahr zugestanden, da der Südbahn der siebenprozentige Zuschlag zu den Tarifen nur provisorisch für die Dauer eines Jahres bewilligt wurde. Die Südbahn hat sich nun, wie bereits gemeldet, an die Regierung um weitere Belassung des Zuschlages gewendet. Nach Erledigung dieses Ansuchens wird, wie verlautet, die Südbahn die Zustimmung des Prioritätenkurators bezüglich der Hinausschiebung der am 1. Dezember d. J. fälligen Amortisationsverlosung einholen.«

Obrnil sem se glede tega na Dunaj in sem ravno danes dobil poročilo, da ima Južna železnica zopet obljubljen 7odstotni povišek. To je nezaslišano in iz tega se vidi, kako malo odkritosrčno je bilo postopanje ministra v tej zadevi. Ko smo bili pri njem zastopniki Kranjske, Tirolske, Koroške in Štajerske in smo rekli — posebno tudi jaz kot poslanec litijskega okraja — koliko trpi industrija v naših deželah pod tem udarcem, nas je minister mirno poslušal in po dolgem času potem je rekel — mi smo že mislili, da nam bo ugodil — ali on nam je rekel, mi moramo Južno železnico asanirati, toda povišek bo veljal samo za eno leto. Ja, kako pa pridejo ravno revne alpske dežele do tega, da naj asanirajo Južno železnico, ko se gre vendar za prioritete obligeacije, ki so se samo po 67 in celo po 63 vplačale. Iz teh razlogov mora zastop dežele Kranjske zopet povzdigniti svoj glas, in nadejam se, da se bo to tudi danes zgodilo, soglasno proti temu, da naj ravno najrevnejše dežele se izkoristijo v asanacijo milijonarjev in francoskih prioritetenih lastnikov.

V formalnem oziru predlagam, da se moj predlog izroči v takojšnjo poročanje upravnemu odseku.

Deželni glavar:

Bomo glasovali o nujnosti.

Gospodje, ki ste za nujnost predloga gospoda tovariša Povšeta, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Nujnost je sprejeta in predlog je odkazan upravnemu odseku.

Sedaj pride drugi nujni predlog glede regulacije Nikave in jaz podam besedo gosp. predlagatelju Ganglu v utemeljevanje nujnosti.

Poslanec Gangl:

Slavni zbor! Med posebnostmi, ki jih ima mesto idrijsko, zavzema tudi potok Nikava odlično mesto — žalibog, da niti v kras, niti v korist mestu. Imel sem že večkrat priliko v visoki zbornici govoriti o tem, a danes bi se usojal le poudariti, da je regulacija potoka Nikave nujna, naravnost najnujnejša zadeva za mesto Idrijo, predvsem v zdravstvenem oziru, ker provzročča Nikava v tem pogledu naravnost kričeče nedostatke. Vanjo se namreč iztekajo iz več strani fekalije, ki razširjajo ob nizkem stanju vode neznosen smrad in zaradi tega okužujejo zrak in napravljajo zdravstveno stanje še neznosnejše, kakor je v Idriji ob normalnih razmerah. Na drugi strani si pa tudi brez regulacije Nikave ne morem misliti kanalizacije in tako potrebne takojšnje odprave tistih nesrečnih grabelj, o katerih sem že večkrat imel priliko govoriti v tej visoki zbornici. Vse te nedostatke so razne vladne komisije že več kot pred 20 leti konštatovale, ampak za njih odpravo se ničesar ni storilo. Znano mi je, da je deželni stavbni urad že vse za regulacijo potoka Nikave potrebne načrte izdelal, in sedaj je samo na c. kr. vladi ležeče, da se ta regulacija čim najbrže pospeši. Ako se stvar pospeši, bo že leta 1911. mogoče z reguliranjem pričeti.

Zaradi tega se usojam prositi visoko zbornico, da soglasno pritrdi mojemu predlogu, ki se glasi:

»Deželni zbor skleni:

C. kr. deželna vlada se pozivlje, da čimprej razpiše komisionalno razpravo na licu mesta za regulacijo potoka Nikava skozi mesto Idrijo po načrtih, ki jih je napravil deželni stavbni urad in jih deželni odbor predložil že meseca februarja letos c. kr. deželni vladi v presojo.« (Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Se bo glasovalo o nujnosti in jaz pozivljam tiste gospode, ki so za nujnost stavljenega predloga, da blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Nujnost je sprejeta in predlog se odkaže upravnemu odseku.

Ich erteile nunmehr das Wort dem Herrn Abgeordneten Baron Born zur Begründung der Dringlichkeit seines Antrages, betreffend das Oberkrainer Telephonnetz.

Abgeordneter Freiherr von Born:

Hohes Haus! Schon im vorigen Jahre hat der hohe Landtag dem Landesausschusse einstimmig den Auftrag erteilt, mit Energie alle Schritte durchzuführen, damit endlich in Oberkrain ein Telephonnetz gebaut werde. Leider führten diese Schritte nur zu einem halben Erfolge, da die Regierung sich zwar zur Herstellung eines Telephonnetzes für Oberkrain bereit erklärt hat, jedoch verlangt, daß von Seite der beteiligten Gemeinden und Privaten hierfür ein Beitrag von 37.000 K. aufgebracht werde. Da es nun unmöglich ist, von dieser Seite einen derartigen Betrag zusammen zu bringen, so haben wir uns erlaubt, einen Antrag auf Bewilligung eines entsprechenden Landesbeitrages einzubringen. Dringlich ist mein Antrag deshalb, weil der Landtag in einigen Tagen auseinander geht und wir nicht wissen, wann wir wieder zusammen kommen.

In formeller Beziehung beantrage ich die Zuweisung des Antrages an den Finanzausschuß.

Ich hoffe daß derselbe seinen vorjährigen platonischen Beschluß in die Tat umsetzen und dem hohen Landtage die Bewilligung eines angemessenen Beitrages für das Unternehmen aus Landesmitteln in Antrag zu bringen sich entschließen wird. (Odobranje. — Beifall.)

Deželni glavar:

Gospodje, bomo sedaj glasovali o nujnosti, in jaz prosim tiste gospode, kateri priznavajo predlogu nujnost, naj blagovolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Nujnost je sprejeta in predlog se odkaže finančnemu odseku.

In sedaj pride na vrsto še nujni predlog dr. Lampeta in tovarišev glede odškodnine kranjski deželi iz zneska, določenega za dežele zaradi opuščene zgradbe vodnih cest.

Gospod predlagatelj ima besedo v utemeljevanje nujnosti.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Pred nekaj leti se je gradila železnica, ki naj bo druga zveza med Trstom in Dunajem, torej druga zveza iz sredine države z Jadranskim morjem. Ko je bila ta železnica v tiru, tedaj smo mislili, da bo tudi kranjska dežela imela več koristi, kakor se je pa končno faktično izkazalo, kajti če pogledamo tir te železnice, moramo pač reči, da imajo sosedne dežele, sosedna Koroška in

sosedna Primorska od nje veliko koristi, kranjska dežela je pa vdeležena samo na periferiji, in lahko se reče, da ta železnica promet od Kranjske odvrača. Ko se je ta zveza izvršila, so prišle tudi severne dežele in hotele imeti svoje prometne ceste, in tedaj je stopila na plan misel, naj se napravijo nove vodne ceste, veliki kanali čez Nižjeavstrijsko, Moravsko in Galicijo, ki naj zvežejo Donavo z Odro, Vislo in drugimi rekami. Ti načrti so bili silno dragoceni. Leta in leta so se bavili strokovnjaki z zadevnimi načrti, a slednjič je prišla vlada od tega, da bi stroški zanje ne bili v nobeni primeri s koristmi, katere bi bilo od njih pričakovati. Ko so pozneje opustili misel na zgradbo teh kanalov, so prišle te dežele in zahtevajo kompenzacijo 240 ali 250 milijonov kron.

Gospoda moja, ako ima Galicija, Nižjeavstrijska in Moravska pravico zahtevati zase kompenzacijo iz naslova izvršene druge zveze s Trstom, potem je gotovo tudi kranjska dežela upravičena zahtevati zase odškodnino, kajti kranjska dežela je dvakrat udarjena, prvič s tem, da nam ta železnica promet od središča dežele, od Ljubljane in od cele dolenske strani odvrača, in drugič s tem, da bi morala tudi prispevati za tisto odškodnino, ki jo severne dežele zahtevajo, in slednjič še zaradi tega, ker mora doplačevati tudi še k deficitu Južne železnice. To je popolnoma krivično, in zato je opravičen naš od cele zbor-

nice podpisani predlog, s katerim se zahteva od vlade za kranjsko deželo kompenzacija za škodo, ki jo je naša dežela trpela vsled gradnje druge železniške zveze s Trstom.

V formalnem oziru predlagam, da se moj predlog izroči upravnemu odseku.

Deželni glavar:

Bomo glasovali o nujnosti.

Gospodje, ki pritrđite nujnosti predloga gospoda poslanca dr. Lampeta in tovarišev, prosim, ustanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Nujnost je sprejeta in predlog gre na upravni odsek.

In gospodje, sedaj bom jaz sejo zaključil.

Naznanjam poprej še, da se je gospod poslanec profesor Jarc odpovedal mandatu deželnega odbornika in jaz postavim torej dopolnilno volitev na dnevni red jutrišnje ali pa sobotne seje.

Dalje naznanjam, da ima upravni odsek sejo jutri ob pol 10. uri dopoldne.

Prihodnjo sejo deželnega zbora nastavljam na jutri dopoldne točno na 10. uro.

Na dnevni red pridejo sledeče točke: (Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Seja je zaključena.

Konec seje ob 8. uri zvečer. — Schluß der Sitzung um 8 Uhr abends.

Dodatek. — Anhang.

Interpelacija

poslanca Perhavca in tovarišev glede neznosno slabih državnih cest na Vipavskem.

Že v lanskem jesenskem zasedanju sem z interpelacijo vprašal gospoda deželnega predsednika, kaj meni ukreniti glede slabih državnih cest na Vipavskem, ter obenem tudi navedel, v kako slabem stanju se nahajajo.

V zadnji seji zimskega zasedanja dne 1. januarja t. l. pa nam je na interpelacijo odgovoril gospod deželni predsednik sledeče:

Državne ceste po Vipavskem niso splošno, ampak le deloma prav slabe, da se pa bodo ti nedostatki odpravili, namerava se stroj za drobljenje gramoza le za postonjski stavbeni okraj nakupiti, in se bo založba za gramoza za 25.000 K povišala.

Stroj za drobljenje gramoza, kakor tudi večja množina gramoza za omenjene vipavske državne ceste imelo se je po izvajanjih gosp. deželnega predsednika nabaviti že v tekočem letu — ali žalibog ostalo je samo pri obljubi,

ceste so pa sedaj še veliko slabše, nego lansko leto. Posebno kar se tiče državne ceste Colšturje je tako razorana, da se večkrat težki z lesom naloženi vozovi prevračajo in je vsled tega masikatero voznikovo življenje v nevarnosti.

Ker je nujna potreba, da se te ceste posujejo in popravijo, usojajo si podpisani poslanci vprašati gospoda deželnega predsednika:

1. Ali je njemu znano, zakaj se ni za zboljšanje državnih cest na Vipavskem nič storilo, in

2. kdaj se bode sploh v ta namen kaj storilo.

V Ljubljani, dne 27. oktobra 1910.

B. M. Perhavc l. r.,
Kobi l. r., Šusteršič l. r., Zajec l. r., Zabret l. r.,
Fr. Demšar l. r., Povše l. r., Matjašič l. r., J.
Piber l. r., Mandelj l. r., Ravnikar l. r., J. Lavrenčič l. r., Drobnič l. r., J. Hladnik l. r., Žitnik
l. r., Jarc l. r., Dimnik l. r., dr Krek l. r.

